TREBALL DE FINAL DE GRAU

Grau en Sociologia

LA CERDANYA: UNA COMARCA INACCESSIBLE PER A MOLTA GENT

Una aproximació a la problemàtica social de la gentrificació rural en aquest territori

Curs acadèmic 2022-2023

NOTA

L'actual versió d'aquest treball consta d'un pròleg i un epíleg inclosos en l'edició i publicació d'aquest en format llibre a través de l'Institut d'Estudis Ceretans. La versió original del treball entregada a la Universitat no els incloïa.

RESUM

La comarca de la Cerdanya està immersa en un procés de transformació social i econòmica. A través d'un emmarcament teòric inicial es presenta una aproximació a diferents conceptes i processos com el despoblament o la gentrificació rural. Mitjançant la combinació de tècniques d'investigació social qualitatives i quantitatives, s'evidencia el procés segons el qual aquesta comarca s'està convertint en una zona d'oci i esbarjo reservada i dedicada a la població d'alt poder adquisitiu. Amb un model socioeconòmic basat en el monocultiu turístic i la predominança de les segones residències, es presenta una comarca massificada durant els caps de setmana i festius amb molt poca activitat durant la temporada baixa. L'alteració de les dinàmiques tradicionals d'aquest territori en els àmbits de l'habitatge, l'economia, el mercat laboral o la mateixa estructura poblacional, apropen aquest indret del Pirineu català, caracteritzat per la temporalitat, la precarietat laboral o la pèrdua d'activitats tradicionals com l'agricultura i la ramaderia, a les tesis de la gentrificació rural. Les principals conclusions de l'estudi apunten com la Cerdanya, de la mateixa manera que tants altres territoris d'arreu del món, es veu afectada per la gentrificació i la turistificació en una comarca terciaritzada on l'assentament de població que hi visqui i hi treballi tot l'any no és fàcil. Tot plegat emmarcat dins la disciplina de la sociologia amb un suggeridor pròleg i un colpidor epíleg.

PARAULES CLAU

Gentrificació rural, La Cerdanya, turistificació, desplaçament de la població, precarietat laboral, temporalitat, segones residències, terciarització.

ABSTRACT

La Cerdanya, a region in the Catalan Pyrenees, is undergoing a process of social and economic transformation. An initial theoretical framework presents an approach to different concepts and processes such as depopulation or rural gentrification. Combining qualitative and quantitative social research techniques, there is evidence of the process by which this region is becoming a recreational area reserved and targeted to the high purchasing power population. With a socioeconomic model based on tourist monoculture and the predominance of second residences, this social investigation shows a massified region during weekends and holidays with very little activity during the low season. The alteration of the traditional dynamics of this territory in the fields of housing, economy, labour market or the same population structure, bring this area of the Catalan Pyrenees, characterized by temporality, job insecurity or the loss of traditional activities such as agriculture and livestock farming, closer to the thesis of rural gentrification. The main conclusions of the study highlight how La Cerdanya, like so many other territories around the world, is affected by gentrification and touristification in a tertiary region where the settlement of population living and working in throughout the year is not easy. All this framed within the discipline of sociology with a suggestive prologue and a shocking epilogue.

KEY WORDS

Rural gentrification, La Cerdanya, touristification, displacement of the population, job insecurity, temporality, second homes, tertiarisation.

ÍNDEX DE CONTINGUTS

I. PRÒLEG 5

II. INTRODUCCIÓ 8

1. La investigació 8
2. La Cerdanya 9
3. Justificació metodològica 9

III. MARC TEÒRIC 11

1. Gentrificació 11
2. Despoblament i gentrificació rural 12
3. Metodologies d'estudi de la gentrificació 16
4. Gentrificació a la Cerdanya 17

IV. LA GENTRIFICACIÓ A LA CERDANYA DES D'UNA PERSPECTIVA QUANTITATIVA 18

1. Estructura demogràfica i social 18
   - 1.1. Evolució de la piràmide població 18
   - 1.2. Taxa bruta de natalitat 20
   - 1.3. Evolució de les xifres de població 21
   - 1.4. Migracions 22
   - 1.5. Estimacions de població estacional 23
2. Estructura econòmica i laboral 24
   - 2.1. Renda Familiar Bruta Disponible 25
   - 2.2. Valor afegit brut per sectors 26
   - 2.3. Tipologia d'empreses segons activitat principal 28
   - 2.4. Places turístiques en relació amb la població 29
3. Habitatge 30
   - 3.1. Intensitat de construcció 30
   - 3.2. Ús de l'habitatge 31
   - 3.3. Preu mitjà de compra d'habitatge 32
   - 3.4. Preu mitjà de lloguer d'habitatge 33
   - 3.5. Habitatges principals per règim de tinença 34

V. LA GENTRIFICACIÓ A LA CERDANYA DES D'UNA PERSPECTIVA QUALITATIVA 35

1. Anàlisi de les entrevistes en profunditat 35
2. Observacions no participants 61

2.1. Activitat i ocupació de l'espai públic. 61

2.2. Activitats econòmiques a la capital de la comarca 64

VI. CONCLUSIONS I DISCUSSIÓ 66

VII. EPÍLEG 68

VIII. FONTS BIBLIOGRÀFIQUES 69

ÍNDEX DE GRÀFICS

Gràfic 1. Estructura de la població cerdana l'any 2000 segons edat i sexe. 19
Gràfic 2. Estructura de la població cerdana l'any 2021 segons edat i sexe. 19
Gràfic 3. Evolució de la taxa bruta de natalitat per comarques. 1981-2020. 20
Gràfic 4. Creixement poblacional interanual per comarques (%) 1981-2021. 22
Gràfic 5. Migracions internes per comarques en relació amb la població. 1998. 23
Gràfic 6. Migracions internes per comarques en relació amb la població. 2021. 23
Gràfic 7. Comarques amb major quantitat de població estacional equivalent a temps complet anual (%) 2021. 24
Gràfic 8. Evolució de la Renda Familiar Disponible Bruta per comarques. 1986-2019. 25
Gràfic 9. Valor afegit brut (VAB) per sectors i per comarques. 1991. 26
Gràfic 10. Valor afegit brut (VAB) per sectors i per comarques. 2020. 26
Gràfic 11. Intensitat de construcció per comarques. 2008-2021. 30
Gràfic 12. Usos dels habitatges segons principals i secundaris per comarques. 2021. .. 32
Gràfic 13. Evolució del preu mitjà de compra per m^2 per comarques. 2013-2020. 33
Gràfic 14. Evolució del preu mitjà de lloguer per comarques. 2005-2022. 34
Gràfic 15. Habitatges principals per règim de tinença per comarques. 2011. 35

ÍNDEX DE TAULES

Taula 1. Taxa bruta de natalitat per comarques i Catalunya. 2020. 20
Taula 2. Diferència percentual del VAB per sectors entre comarques. 1991-2020. 27
Taula 3. Nombre d'empreses segons activitat principal per 100 habitants. 2012-2022. 28
Taula 4. Intensitat constructiva comarques. Habitatges iniciats per 1.000 habitants. 2021. 31
Taula 5. Preu mitjà de compra per m2 construït per comarques. 2020. 33
Taula 6. Preu mitjà de lloguer per comarques. 2022. 34
Taula 7. Resum dels entrevistats amb les seves característiques sociodemogràfiques. . 36

I. PRÒLEG

Endinsant-nos en la sociologia

Sovint tendim a simplificar la realitat per poder explicar fenòmens socials, relacions o interaccions entre persones. Des dels articles d'opinió i grans titulars amb capacitat per vendre i influir s'intenta simplificar i posar a "l'abast de tothom" una complexa realitat que no és ni mono-causal ni s'explica fàcilment.

La sociologia, la gran desconeguda de les ciències socials, aquella disciplina buida de valors segons Berger (1992) però també la ciència que pretén entendre l'acció social i explicar-la casualment en el seu desenvolupament i efectes (Weber, 2008), pot ajudar-nos en la tasca d'explicar allò que ens envolta. Encarregada d'analitzar què passa i què ha passat en una societat (Giddens 1998), la sociologia és aquella ciència que ens ha de permetre assolir coneixement distanciant-nos de la realitat. Des de fora, allunyats, podrem observar sense judicis de valor els fets socials per després poder-los analitzar i explicar.

Per poder fer sociologia, doncs, cal desvincular-se dels prejudicis, falses creences i ideologia que ens ennuvola l'òptica i no permet assolir l'objectivitat del coneixement. Cal no vendre la realitat a una sola prova, testimoni o hipòtesis i comprovar que certament aquesta és molt més complexa d'entendre. La realitat és molt més que l'entorn immediat d'un mateix, la societat és profundament heterogènia.

Fem valer la recerca de la veritat i el coneixement objectiu enfront de la desinformació i els creixents discursos que hi contribueixen perquè sovint, que un fet B vingui després del fet A, no significa necessàriament que B sigui causat per A.

Amb tot, aquest llibre no pretén ser més que una petita aportació confeccionada seguint el mètode científic. Amb el rigor de contribuir de manera objectiva i sintètica amb dades i coneixement sobre una problemàtica que cada cop afecta a més gent. Ara toca allunyar-se de la societat, observar amb ulls nus i magnificar el problema i definir-ne l'abast. Sempre fent feina de formiga i assumint que el coneixement és un procés col·lectiu i acumulatiu en què si veiem més lluny és perquè estem damunt d'espatlles de gegants. (Isaac Newton, 1675).

A tots aquells desplaçats físics i sentimentals que ja no se senten seva la comarca ni la reconeixen, no esteu sols, treballem perquè la situació es capgiri i la comarca sigui el lloc que desitgem per viure i germinar els nostres projectes de vida.

Sense més ni més, benvinguts a la potser dura però autèntica realitat.

« Dalt del petit escenari els ninots ballen, es belluguen d'un cantó cap a l'altre obeint els fils que els tenen subjectes, i així van fent els petits papers que els pertoca de representar. Nosaltres aprenem a comprendre la lògica d'aquest teatre, i acabem adonant-nos que som nosaltres mateixos els qui estem ballant damunt l'escenari. Descobrim quina és la nostra localització a la societat, i prenem consciència de la nostra pròpia posició, penjats d'uns fils. Per un instant ens identifiquem realment amb els ninots: som titelles. Però immediatament copsem que hi ha una diferència bàsica entre el teatre de titelles i la nostra pròpia representació teatral. A diferència de les titelles, nosaltres tenim la possibilitat de deixar de ballar, d'aturar-nos, de mirar cap amunt i de prendre consciència dels mecanismes que ens fan bellugar. I aquest és el primer pas cap a la llibertat.»

Fragment del llibre Invitació a la Sociologia, Peter Berger 1992

"La història de totes les societats fins als nostres dies és la història de la lluita de classes" (Marx & Engels, 1848)

II. INTRODUCCIÓ

1. La investigació

El present estudi introdueix la problemàtica social de la gentrificació a les comarques eminentment rurals com la Cerdanya. Aquesta comarca serà l'àmbit d'estudi de l'anàlisi que, mitjançant diferents tècniques d'investigació social completarà una primera aproximació al problema de la gentrificació rural a la zona. A través d'un emmarcament teòric inicial, s'aprofundeix en els conceptes de gentrificació i la seva vessant rural així com en l'afectació d'aquesta problemàtica en diversos territoris de la geografia mundial on està alterant i transformant les dinàmiques tradicionals de les zones afectades.

L'estudi sorgeix, per una banda, de la inquietud i vinculació personal amb la Cerdanya així com del coneixement de la comarca i de les seves dinàmiques de primera mà. A la vegada, de la necessitat de dotar i ampliar el corpus científic entorn d'una problemàtica social que ja està en boca de molts cerdans i que també està començant a generar coneixement acadèmic. L'evidència científica més clara de gentrificació apareix sobretot gràcies a un estudi recent (Vivas et al., 2022) en el qual s'apunta que la comarca de la Cerdanya va pel camí d'un procés gentrificador. Aquest, tal com es veurà més endavant, tendeix a substituir la població autòctona per grups socials amb major estatus socioeconòmic a la vegada que n'altera els models relacionals, econòmics i socials tradicionals. Així doncs, l'objectiu principal de la recerca és obtenir evidències de gentrificació rural a la comarca.

D'aquesta manera, es plantegen inicialment dues branques d'investigació per donar resposta a les inquietuds i objectius plantejats a través de la següent pregunta de recerca: La Cerdanya es troba immersa un procés '*elitització* [1]? Per una banda, doncs, comprovar si la comarca està veient transformades les seves activitats tradicionals i a la vegada es condiciona la vida dels habitants habituals possibilitant inclús el desplaçament i la substitució d'aquests per una classe més benestant. Per altra banda, si el procés mencionat existeix, detallar-ne de manera introductòria quines són les característiques, implicacions i grau d'afectació i desenvolupament d'aquest.

En tot cas, cal tenir en compte la complexitat d'anàlisi d'un fenomen com el plantejat i, per tant, el present estudi es proposa com una breu aproximació a la temàtica de manera introductòria.

[1] Terme no acceptat en llengua catalana manllevat d'altres llengües com la castellana on si que es contempla per la Real Académia Española. S'utilitzarà com a sinònim de gentrificació.

2. La Cerdanya

Com ja s'ha plantejat, l'àmbit d'estudi és la comarca de la Cerdanya. Aquesta, pertany l'àmbit territorial de l'Alt Pirineu i Aran i és una de les 41 comarques catalanes (Departament de Territori- Generalitat de Catalunya, 2022). Amb una població censada de 19.443 habitants l'1 de gener del 2022 es tracta d'un indret del Pirineu català relativament aïllat i amb complicacions d'accés, sobretot abans de l'obertura del Túnel del Cadí l'any 1984. Fronterera amb l'Estat francès, comparteix trets culturals i històrics amb aquest i se'n delimiten les fronteres i particularitats com ara l'enclavament de Llívia [2] amb el Tractat dels Pirineus l'any 1659. Tradicionalment, ha estat una comarca rural amb predominança de l'agricultura i la ramaderia extensiva. D'ençà dels segles XIX i XX també es converteix en un destí d'estiueig de les classes benestants barcelonines (Adam, 2021).

Dividida entre les províncies de Lleida i Girona la comarca està conformada per 17 municipis: Alp, Bellver de Cerdanya, Bolvir, Das, Fontanals de Cerdanya, Ger, Guils de Cerdanya, Isòvol, Lles, Llívia, Meranges, Montellà i Martinet, Prats i Sansor, Prullans, Puigcerdà, Riu de Cerdanya i Urús. La capital administrativa, però també econòmica, comercial i cultural és Puigcerdà, amb 9.484 habitants empadronats l'1 de gener del 2022.

Els habitants de la Cerdanya s'anomenen cerdans, terme referent a "la persona natural de la Cerdanya". Per altra banda, amb perspectiva històrica, el ceretà és "l'individu d'un poble preromà que es va establir al territori que més endavant seria el comtat de Cerdanya" (Figuera & Vigo, 2016).

3. Justificació metodològica

Per tal d'abordar el problema de la gentrificació a la Cerdanya, el present estudi es divideix en quatre apartats ben diferenciats. Primerament, es planteja un repàs bibliogràfic entorn aquest fenomen social, que és i com es dona, amb l'objectiu d'emmarcar la problemàtica cerdana. Més concretament, també s'aprofundeix en el terme de gentrificació aplicat a les zones rurals com és el cas de la Cerdanya i s'hi presenten diferents casos de la geografia mundial on s'està donant, de maneres diferents, aquest procés. En aquest primer apartat la metodologia emprada és sobretot un repàs per la literatura científica existent per tal d'emmarcar l'estudi a través de la recerca bibliogràfica i teòrica. També serà a través dels estudis presentats en el marc teòric que es definirà la metodologia analítica utilitzada per l'estudi.

[2] Municipi català dins de territori francès però pertanyent administrativament a l'Estat Espanyol.

En segon lloc, i seguint la metodologia analítica d'altres estudis com els que es presentaran a continuació al marc teòric, s'utilitzaran tècniques d'anàlisi i investigació tant qualitatives com quantitatives per tal de dur a terme el segon i tercer apartat: l'anàlisi del model socioeconòmic cerdà des d'una òptica de gentrificació rural. L'anàlisi es divideix segons les tècniques de recerca qualitatives i quantitatives donant lloc a tres subapartats en el cas de les tècniques quantitatives: estructura demogràfica i social, estructura econòmica i laboral i habitatge. Aquests tres blocs es consideren representatius a l'hora d'interpretar el model socioeconòmic de la comarca des de l'òptica de la gentrificació i a través de l'aproximació quantitativa, així com també ho mostren els diferents estudis tractats al marc teòric.

Pel que fa a les tècniques d'anàlisis quantitatives, aportaran el vessant més objectiu de l'anàlisi i la majoria de dades provenen de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT). Altres, com s'anirà detallant, provenen de l'Institut Català del Sòl (INCASÒL) o de l'Instituto Nacional de Estadística (INE). Per l'anàlisi de dades quantitatives s'establirà en tots els indicadors una comparació amb les comarques veïnes de l'Alt Urgell, Berguedà i Ripollès, així com amb la mitjana de Catalunya. Igualment, es tindrà en compte la posició que ocupa la comarca de la Cerdanya en cada indicador. A més, tenint en compte que la gentrificació és un procés continuat i evolutiu s'utilitzarà per a cada indicador la dada disponible més antiga i la més recent.
D'aquesta manera, estem parlant d'un anàlisi comparatiu i longitudinal que permetrà conèixer quin és l'estat de la comarca de la Cerdanya en relació amb la gentrificació.

Les dades qualitatives provenen majoritàriament de dues breus observacions no-participants en el centre de la capital comarcal, concretament als carrers Espanya i Major i a la Plaça Santa Maria, on es concentra l'activitat comercial i empresarial de la Cerdanya. Aquests llocs actuaran com a escenaris de recerca. A través d'una selecció estratègica, es determina que el grup a observar serà els ocupants d'aquests carrers en dos moments determinats: una tarda de cap de setmana en dates assenyalades i una tarda entre setmana. Des de la distància, s'intenta passar desapercebut com a complet observador de la conducta dels observats. D'altra banda, les entrevistes en profunditat també són una bona eina quan parlem de tècniques qualitatives tal com es mostrarà en el capítol següent a través del repàs bibliogràfic de diversos estudis científics que tracten la gentrificació en diferents punts del planeta. De tal manera, per completar les dades qualitatives es realitzen un total de 10 entrevistes en profunditat a persones afectades per la problemàtica plantejada: condicions de treball precàries, desplaçament per causes habitacionals o laborals i l'anàlisi del dia a dia dels veïns de la comarca.

Finalment, per cloure la investigació, es presenta el recull de les principals conclusions desenvolupades i extretes durant l'anàlisi així com una discussió dels resultats assolits.

III. MARC TEÒRIC

1. Gentrificació

"La història de totes les societats fins als nostres dies és la història de la lluita de classes" (Marx & Engels, 2001)

Amb aquesta contundent frase s'encapçala el Manifest Comunista publicat per Karl Marx i Friedrich Engels a mitjan segle XIX.

Al cap i a la fi, el concepte gentrificació no està molt lluny d'aquesta afirmació: la dominació per part d'una classe benestant sobre una altra amb no tant poder adquisitiu. Tradicionalment, s'ha descrit la gentrificació com aquell procés de canvi social produït pel desplaçament de la població autòctona d'una àrea geogràfica concreta i la posterior substitució d'aquesta per nous grups socials amb majors recursos socioeconòmics. Sobretot, destaca la reconversió de barris obrers en zones residencials per la classe mitjana (Cocola-Gant, 2019). Com remarca el mateix autor, sovint aquest procés s'alimenta mútuament amb el turisme que, com apunta, s'ha de considerar una forma de gentrificació. A la vegada presenta aquesta turistificació com alienadora, ja que a través del que anomena "ideologia del turisme" la societat s'acaba construint la idea que el creixement turístic il·limitat acaba beneficiant al conjunt de la societat. En el seu estudi desmenteix aquesta falsa creença exposant les conseqüències de la turistificació: precarització laboral associada, poca redistribució de beneficis i destrucció del territori. Així doncs, vincula el turisme amb desigualtat social de la mateixa manera que ho fa Arias-Sans (2018).

Aquest últim, considera el turisme i la gentrificació processos globals resultats de l'augment de la demanda turística però també d'un "procés més o menys deliberat de construcció material i simbòlica de la ciutat" (Arias-Sans, 2018, 137). Són diversos autors, per tant, que en els seus estudis vinculen els termes de gentrificació i turistificació entesos com a dos processos que van de la mà i es retroalimenten mútuament (Arias-Sans, 2018; Cocola-Gant, 2019; Vivas et al., 2022). Així doncs, tornant a l'afirmació de Marx i Engels, la gentrificació no és més que un procés de dominació d'una classe social sobre una altra i la imposició de la primera en detriment de la segona.

De la mateixa manera, i potser amb termes menys netament marxistes, des del *Observatorio Metropolitano de Madrid* (2015) afirmen que la gentrificació s'emmarca dins d'un context neoliberal i d'extrema mercantilització en el qual entenem aquest procés com "l'operació de mercat dirigida a revalorar els centres urbans per mitjà de l'entrada de nous habitants de rendes més altes". El mateix observatori, en la publicació anteriorment esmentada, defineix com el principal teòric de la gentrificació a Neil Smith i aquest, en la seva obra *The New Urban Frontier* la descriu de manera similar als anteriors autors.

Smith la planteja com un terme acadèmic que fa referència de nou "al procés mitjançant el qual els barris pobres i de classe treballadora del centre de la ciutat són renovats a través d'una afluència de capital privat, compradors i llogaters d'habitatges de classe mitjana, barris que prèviament havien experimentat desinversió i un èxode de la classe mitjana" (Smith, 1996, 30). Igualment, mostra com en les últimes dècades aquest procés s'ha anat accentuant en un gran nombre de ciutats, definint-se com un fet global i estès que ha generat molts detractors, però també favorables que l'entenien com un fet anodí i poc alarmant. Discursos pròxims a aquests serien els definits per Cocola-Gant (2019, 302-303) i exposats anteriorment com "ideologia del turisme".

Amb tot, la gentrificació no només pot produir-se de manera física, notòria i evident. Quan el fenomen no és evident i estrictament físic, pren el nom de gentrificació simbòlica i de forma sintètica es pot explicar com el desarrelament i la pèrdua del sentit de pertinença a una comunitat o territori. Ho exposa Arias-Sans (2018, 137) però també Daniel Hiernaux-Nicolas i Carmen Imelda (2014): la gentrificació és un procés relacionat amb el poder a través de la imposició de patrons i estils de vida nous sobre la població resident generant control social i discriminació sobre els residents habituals.

2. Despoblament i gentrificació rural

El procés de gentrificació i turistificació definit i introduït anteriorment no només es produeix en els àmbits urbans. En algunes zones rurals, en municipis amb una població censada de menys de 2.000 habitants (Instituto Nacional de Estadística, 2022), el problema es repeteix, i sovint de manera més accentuada, degut al component afegit de la despoblació i desarrelament del medi rural. Són molts els territoris rurals d'occident que, com es mostrarà a continuació, estan veient alterats els seus ritmes i modes de vida tradicionals a causa, per una banda, del despoblament progressiu d'aquestes zones (Aldomà Buixadé et al., 2022, 251), i per altra pel també creixent procés de gentrificació i *elitització* produït amb l'arribada i assentament d'un grup social amb major poder adquisitiu que l'autòcton. Amb això, joves i residents habituals s'han de traslladar per la impossibilitat d'assumir el cost de vida en aquell indret (Cánoves Valiente & Romero, 2006).

Pel que fa al despoblament rural, Guillem Riba (2020, 109) exposa que ja des de començaments del segle XIX existeix un alt flux migratori en forma d'èxode rural del camp a les ciutats industrialitzades i més tard terciaritzades a través del neoliberalisme i la globalització. Concretament, aquest èxode rural s'agreuja en el gènere femení i és Josep Pérez Soriano (2014) qui n'explica les causes. Presenta que mentre les zones urbanes es feminitzen, les rurals pateixen el procés contrari, tendint a la masculinització.

Sobretot aquest fet s'explica per les desigualtats d'accés a les oportunitats però també per les desigualtats socials, territorials, de gènere o inclús per l'atracció urbana d'una vida moderna i emancipadora.

Per la seva banda, Julio A. del Pino i Luis Camarero (2017) afirmen que el despoblament no és un fenomen nou que no hagi existit ni preocupat en segles anteriors. Tot i això, els autors destaquen que sovint aquesta visió de despoblament rural ve influït per la mirada urbana del món rural. Tot i això, demostra que efectivament en el període 1960-2011 la població rural s'ha vist reduïda pràcticament a la meitat. Asseguren per contra que, com s'exposarà també posteriorment, les zones rurals no s'estan despoblant massivament sinó que probablement s'estiguin repoblant mitjançant una reestructuració territorial. Posen d'exemple de repoblació el cas de les segones residències.

Un exemple de despoblament rural és el que s'anomena *España Vacía*, en referència a les zones rurals d'Espanya que estan patint un procés d'envelliment i pèrdua de la seva població, jove (0-15 anys), adulta (16-64 anys) i d'avançada edat (més de 65 anys). Les tres franges d'edat s'estan veient fortament reduïdes provocant una disminució substancial de la població que habita en aquestes àrees rurals i portant així al possible abandonament d'aquestes zones. En definitiva, una alta taxa de mortalitat, juntament amb un saldo migratori negatiu i una taxa de natalitat baixa (Rodríguez, 2020, 14).

Per altra banda, com ja s'ha exposat, són diversos els territoris rurals que, tant a nivell nacional com internacional, estan experimentant un alt interès pel turisme d'esquí i les segones residències per part dels grups socials més adinerats que han transformat el model econòmic tradicional d'aquestes zones. Aquest creixement de l'interès pels medis rurals per part de la població de major renda no és nou. Els autors de l'Atles del món rural (Aldomà Buixadé et al., 2022) exposen com, en ocasions anteriors ja ha existit aquest interès qualificat de "moda cultural" que de fet, defineixen com a cíclic: "el cicle romàntic reviu periòdicament l'interès pel camp, pel caràcter idíl·lic de la ruralitat que ens llença la crida de la mare natura i ens allunya de les contaminacions i les perversions o la manca d'autenticitat de les grans ciutats".

Així, àrees rurals europees com Escòcia, Anglaterra, els Alps francesos o Itàlia, però també Mèxic a l'Amèrica Llatina o bé territoris dels Estats Units d'Amèrica estan igualment immersos en processos de gentrificació rural que s'han teoritzat i investigat de la mà de diferents estudiosos.

Un dels casos més propers geogràficament i per context sociopolític a l'objectiu d'aquesta recerca és el dels pobles d'interior propers a la Costa Brava: l'Empordà. És Miguel Solana-Solana (2010) qui destaca en aquesta zona una important afluència de població provinent de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Aquesta adquireix, mitjançant la rehabilitació del parc d'habitatges i la construcció d'obra nova, cases i pisos de primera i segona residència. Això ha comportat un augment del preu de venda amb el consegüent desplaçament de la població local originària. L'estudi mostra un creixement poblacional rellevant pel que fa a la residència, però no en les estadístiques de treball: la gent s'hi trasllada a viure però no a treballar. Assegura, doncs, a través d'entrevistes en profunditat, que aquest increment poblacional es deu a una noció idíl·lica del món rural i que l'arribada d'aquesta població de major estatus socioeconòmic transforma el teixit social dels petits pobles. Destaca la recuperació física dels pobles en molts casos només durant períodes vacacionals i caps de setmana en detriment de la qualitat de vida dels locals, sobretot dels joves i les classes socials més vulnerables que no poden mantenir el nivell de vida que s'ha generat. Quelcom similar és el que pot estar passant a la comarca de la Cerdanya.

En la mateixa línia i proper al cas d'estudi d'aquesta investigació donades les característiques d'alta muntanya, Barrioz (2020) estudia el cas dels Alps francesos fent un repàs també dels italians o suïssos. Concretament, s'analitzen els casos de petits pobles molt allunyats dels centres urbans en vies d'accés difícils: Haut-Giffre, Beaufortain, Haute-Maurienne, Valbonnais, Valgaudemar, Queyras, Haute-Ubaye, Haute-Tinée. Conclou que en aquests també s'hi està duent a terme un procés de gentrificació en què, tant propietaris com administracions locals, no valoren les residències fixes i aboquen les zones estudiades a l'abandonament de model d'agricultura, ramaderia o artesania tradicional. Remarca també, l'interès per aquestes zones motivat pel paisatge i l'agradabilitat del territori que atreuen no només segons residents sinó que també un turisme d'hivern massiu i descontrolat. Així doncs, descriu un paradigma d'inflació immobiliària descontrolada o desigualtats socioambientals incompatibles amb l'arrelament de la població sobretot jove.

Aquests dos últims casos tractats són els més propers a la realitat d'anàlisi d'aquest estudi, però la gentrificació rural arriba en molts altres racons del món occidental amb trets comuns. Des de zones d'Espanya com Santiago de Millas, a la província de Lleó fins a zones rurals del continent americà com Mèxic, a l'estat de Morelos (Lorenzen, 2021) o els Estats Units d'Amèrica (Nelson et al., 2010) passant per zones del Regne Unit tals com Anglaterra (Phillips et al., 2020) o Escòcia (Stockdale, 2010).

En el cas de Santiago de Millas, l'arribada de nous grups socials no ha forçat necessàriament l'expulsió dels grups autòctons sinó la coexistència entre els dos grups produint la marginació dels originaris però també generant una important bombolla immobiliària amb greus conseqüències per l'economia local i els seus estils de vida així com l'alteració urbanística i paisatgística (Alonso González, 2017).

Estudis com el dels EUA (Nelson et al., 2010) revelen que el procés de gentrificació rural és molt més complex que només la substitució de la classe obrera autòctona per una classe mitjana benestant i proposa anar més enllà de la variable classe. De la mateixa manera que en els altres casos, en aquest país diverses comunitats s'han convertit en zones aburgesades destinades únicament a la gent de classe social molt alta i famosos. També en el cas dels Estats Units, donada la seva composició ètnica, remarca la necessitat de tenir en compte variables de classe social però també de raça. Finalment, es posa de manifest que en les zones rurals la gentrificació s'ha fet evident a causa de la reestructuració de l'economia amb l'augment de propietats gentrificables com són camps o cases de pagès i l'augment de potencials gentrificadors.

Problemàtiques i dinàmiques semblants a les presentades es produeixen en el cas de Mèxic, on de la mateixa manera que als Alps francesos, les administracions públiques s'han convertit en les principals inversores i impulsores de la promoció turística que juntament amb el capital inversor privat perpetua el model gentrificador (Barrioz, 2020).

Tot aquest procés, per exemple en el cas dels Pirineus peninsulars, però també en els casos plantejats anteriorment, porta associat un abandó progressiu i crisi profunda de les activitats tradicionals basades en el sector primari de l'agricultura i la ramaderia. De la mà, l'adopció de noves activitats majoritàriament vinculades amb el sector serveis com és el turisme de neu (Garcia-Ruiz & Lasanta-Martinez, 1990). Per tant, l'agricultura i la ramaderia, que han estat tradicionalment l'activitat econòmica principal en les zones rurals, han experimentat un fort retrocés donada la terciarització extrema del mercat de treball (Departament d'Acció Climàtica, 2022).

De tal manera, com s'ha anat exposant al llarg d'aquest recorregut teòric al voltant de la gentrificació rural, la majoria de casos parteixen de problemàtiques i diagnòstics similars amb denominador comú: les desigualtats pròpies del sistema capitalista actual.

3. Metodologies d'estudi de la gentrificació

Un cop definit i delimitat el que és i que implica aquest procés de desplaçament físic cal determinar quins són els indicadors i evidències d'aquest fenomen a través de la literatura existent sobre gentrificació rural. En el cas urbà per exemple, un estudi generat pel Departament d'Estadística i Difusió de Dades de l'Ajuntament de Barcelona (2018) al districte de Gràcia estipula alguns medidors de gentrificació. Per una banda, l'encariment de l'habitatge, tant de nova construcció com usats i per l'altra les conseqüències d'aquest encariment amb indicadors com el saldo migratori, la sobreocupació d'habitatges o la taxa de sobreesforç econòmic. Finalment, un últim indicador serà, destaquen, l'adulteració de l'ús de l'habitatge.

Pel que fa a la gentrificació centrada en les àrees rurals, aquests indicadors i quantificadors poden acabar variant, entenent la diferència substancial tant en l'anàlisi com en les característiques sociodemogràfiques, econòmiques i estructurals dels àmbits urbans i rurals. Neil Smith (1992) en remarca, com a diferència fonamental, que en el cas de la gentrificació urbana les classes més adinerades s'instal·len al centre de la ciutat i en el cas de la gentrificació rural fugen d'aquesta per desplaçar-se a la perifèria.

Així doncs, els estudis revisats anteriorment fan servir i mostren la necessitat d'utilitzar tècniques d'investigació tant quantitatives com qualitatives. El primer tipus fa referència a fonts d'informació de tipus quantificable com poden ser registres censals, estadístiques o dades numèriques. Per altra banda, les tècniques qualitatives es basen en observacions etnogràfiques o entrevistes en profunditat, entre d'altres. En aquest sentit, molts estudis dels exposats anteriorment fan ús d'una de les dues tècniques o, majoritàriament, ambdues, per així aproximar-se a la gentrificació rural en un territori concret. En les tècniques qualitatives, per exemple basades en entrevistes en profunditat, Lorenzen (2021) però també Solana-Solana (2010) en el cas de l'Empordà, les centren en informants clau com comerciants o treballadors d'hostaleria. També aquest últim se centra en representants d'entitats socials i representats polítics.

Pel que fa als indicadors quantitatius, hi ha força similituds a l'hora d'analitzar la gentrificació urbana i la rural. Molts d'aquests indicadors són relatius a l'habitatge i les característiques i construcció d'aquest. També la superació del creixement d'habitatges per sobre del creixement poblacional. Altres indicadors a tenir en compte són econòmics, com la renda, o laborals: l'ocupació (Nelson et al., 2010) (Solana-Solana, 2010).

Per tant, amb tot l'exposat i d'acord les idees que s'han anat presentant en aquest capítol, sembla que les àrees rurals, si més no, les presentades en aquesta revisió teòrica, no s'estan **despoblant** sinó que s'estan **repoblant** amb nous grups socials i, per tant, estan patint un procés de gentrificació.

Per acabar, cal remarcar que la majoria de les investigacions presentades i analitzades anteriorment mostren com la millor manera d'aproximar-se a la gentrificació rural és a través de la combinació entre dades quantitatives i qualitatives com l'observació no participant o les entrevistes en profunditat. Aquesta, doncs, serà la metodologia emprada en el capítol d'anàlisi.

4. Gentrificació a la Cerdanya

La Cerdanya, entesa com a una comarca eminentment rural segons els criteris de l'Institut Nacional d'Estadística (2022), ja que la majoria dels municipis que la formen tenen menys de 2.000 habitants entraria dins els paràmetres de gentrificació rural exposats anteriorment. Ja s'ha anat apuntant al llarg del recorregut teòric per la gentrificació el seu vessant rural: tot apunta que la Cerdanya està immersa en un procés gentrificador. L'evidència més clara prové de l'estudi recentment publicat per un grup d'investigadors catalans (Vivas et al., 2022). Aquest, gràcies a la revisió d'indicadors tant quantitatius com qualitatius acaba concloent que la comarca està immersa en dinàmiques pròpies de la gentrificació.

Apunten al fort augment del preu de lloguer i venda d'habitatges i a la vegada a l'adaptació de la comarca al turisme i a les segones residències així com la consegüent adaptació cultural, econòmica i social. Igualment, destaquen la terciarització de la comarca i la precarització de les relacions laborals, limitades al sector serveis. Amb tot l'exposat, les classes socials més vulnerables i sobretot el jovent, es veuen obligats a abandonar la comarca a la cerca de preus i qualitat de vida més accessibles. Expliquen com la comarca "es torna consumible, però no habitable", ja que "les lògiques del capital i del poder econòmic es difonen arreu dels seus pobles i del territori". D'aquest procés en fan corresponsables el sector privat, però també les administracions públiques i remarquen el procés de despossessió i exclusió social que s'està generant. Acaba amb unes pinzellades de com la gentrificació simbòlica també s'ha apoderat de la gent de la comarca.

Poques evidències més d'aquest procés a la Cerdanya hi ha. Tampoc sobre la seva situació socioeconòmica. No abunda la literatura científica en l'àmbit de les ciències socials entorn la problemàtica gentrificadora de la comarca, o si més no, la situació d'aquesta més enllà dels articles d'opinió. Alguns d'aquests articles, sense base purament científica, sí que manifesten un cert malestar social al voltant del model socioeconòmic cerdà i detallen el canvi socioeconòmic, cultural, d'identitat i relacional que s'està duent a terme a la comarca (Ferré, 2016; Lluch, 2017; Nadal Farreras, 2016).

Finalment, no aliè a la problemàtica objecte d'estudi en aquesta investigació, Soriano (1994) fa un repàs del despoblament a les comarques de l'Alt Urgell i la Cerdanya, les causes i la seva evolució històrica. Conclou que efectivament s'hi està duent un procés de despoblament i fa una aproximació a les causes d'aquest abandonament dels pobles.

IV. LA GENTRIFICACIÓ A LA CERDANYA DES D'UNA PERSPECTIVA QUANTITATIVA

Per tal d'aprofundir en l'objectiu de la investigació, i com ja s'ha explicat a la metodologia de l'estudi, es posa el focus en l'evolució interanual de la comarca en comparativa amb la mitjana catalana i les comarques veïnes de l'Alt Urgell, el Berguedà i el Ripollès en relació amb els indicadors i dades presentades a continuació i organitzats en tres blocs temàtics.

1. Estructura demogràfica i social

En aquest apartat s'analitza la comarca des d'un vessant demogràfic. Per una banda, indicadors sobre les característiques demogràfiques de la Cerdanya com la taxa de natalitat, l'evolució de la població o l'estructura poblacional per edats i sexe. També però, indicadors més pròxims a la gentrificació com la població estacional, o com es veurà pròximament, els moviments migratoris.

1.1.Evolució de la piràmide població

Un dels elements més rellevants a l'hora determinar demogràficament una societat és la piràmide de població d'aquesta. Aporta quines són les característiques de natalitat o envelliment així com la mateixa estructura poblacional. D'aquesta manera, i d'acord amb la metodologia plantejada per l'estudi, es presenta la piràmide de població de la societat cerdana i els seus principals canvis en 21 anys de diferència.

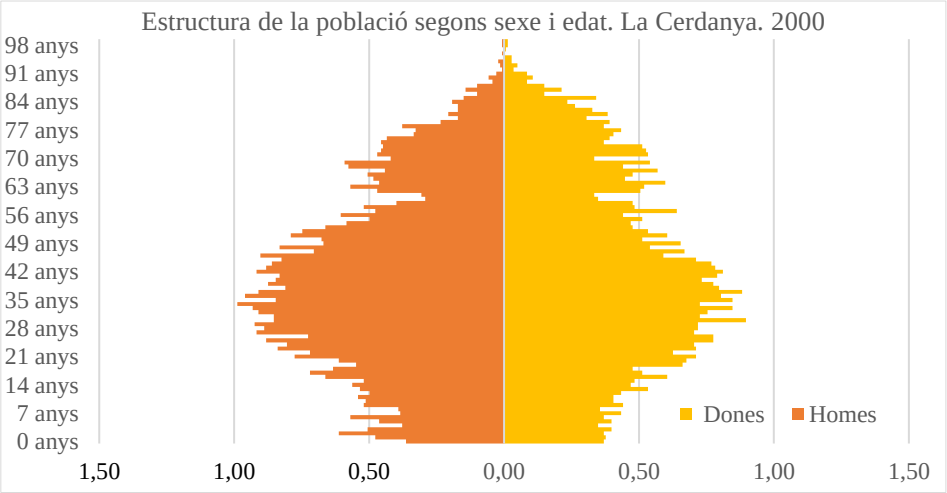

Gràfic 1. Estructura de la població cerdana l'any 2000 segons edat i sexe.
Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

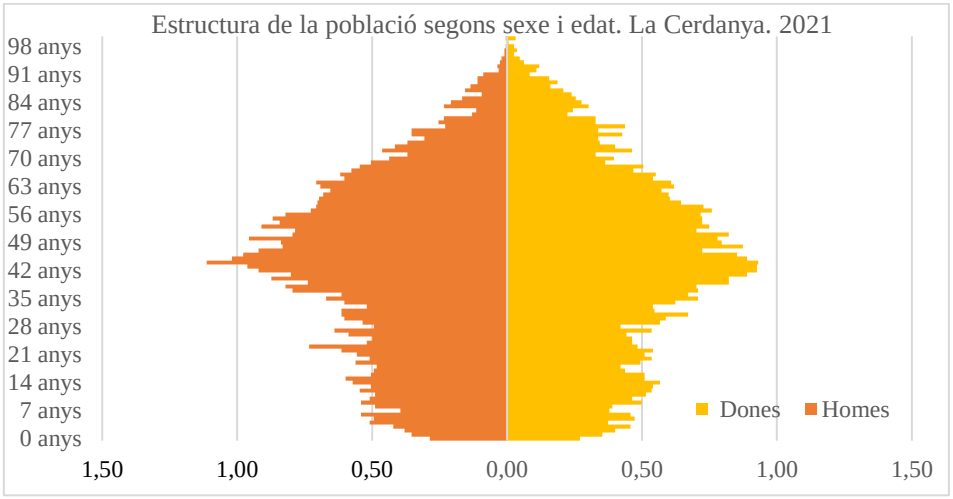

Gràfic 2. Estructura de la població cerdana l'any 2021 segons edat i sexe.
Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

A primera vista, i d'acord amb les característiques i tendència de la població espanyola (Pérez, 2010), la població cerdana es troba immersa en un procés de canvi demogràfic. Una taxa de natalitat baixa juntament amb l'allargament de l'esperança de vida generen una piràmide poblacional invertida i marcada per l'envelliment de la població.

Contràriament al desitjable pel sosteniment i continuïtat de les societats occidentals, s'esperaria una piràmide ampla en els primers anys de vida que es redueixi a mesura que augmenta l'edat. En aquest cas, la base de la piràmide s'estreny a la vegada que el tronc, en especial la part superior d'aquest, es presenta com la part més ampla fins a reduir-se al cim.

Així doncs, es mostra una piràmide camí d'invertir-se, i que amb els pas dels anys aquesta tendència cada vegada és més evident.

També, i en la línia del que es plantejava ja en alguns articles recollits en el marc teòric (J. P. Soriano, 2014) i (Diaz, 2005), les societats rurals estan patint un desarrelament de la població femenina i un procés de masculinització important. La Cerdanya no és una excepció i la piràmide poblacional està lleugerament decantada cap a la banda masculina. Com exposen els autors, l'èxode femení es produeix a la recerca de noves oportunitats, un major nivell d'estudis i una vida urbana, moderna i individualitzadora amb més oportunitats.

1.2.Taxa bruta de natalitat

En la mateixa línia i amb l'objectiu d'aproximar-nos al nivell d'assentament de població jove a la Cerdanya, ens fixem en les dades de natalitat. Per fer-ho, s'utilitzen les dades referents a la Taxa Bruta de Natalitat, entesa com el quocient entre el nombre de nascuts vius registrats en un any determinat i la població a mitjan període expressat en tant per mil (Institut d'Estadística de Catalunya, 2022).

Així doncs, aquesta dada serà d'utilitat per poder entendre la dinàmica demogràfica de la comarca pel que fa a l'arrelament de la població i capacitat de formació d'una família a la comarca. Presentada per l'IDESCAT i desagregada per comarques, s'observa com la Cerdanya l'any 2020, última dada definitiva disponible, es troba a la cua de Catalunya pel que fa a la natalitat. Concretament, en cinquè lloc de quaranta-una comarques.

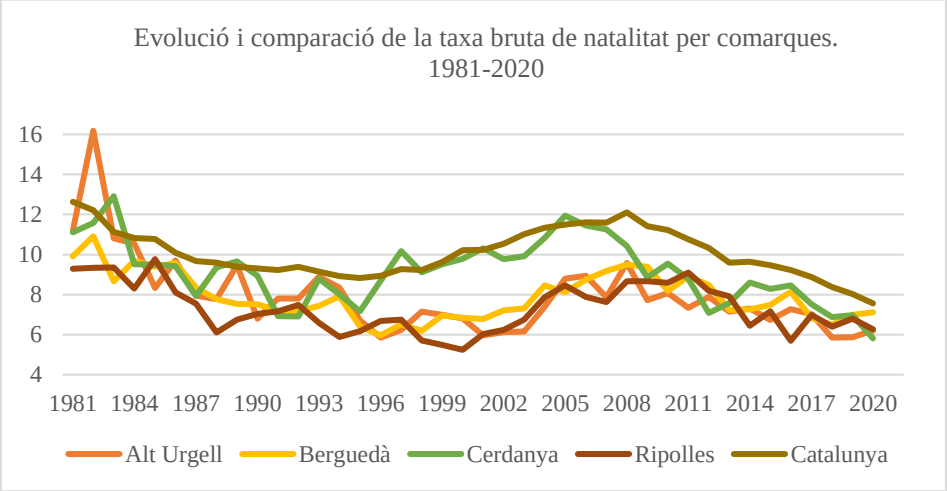

Gràfic 3. Evolució de la taxa bruta de natalitat (unitats en tant per mil) per comarques. 1981-2020. Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

Taxa Bruta de Natalitat per comarques. 2020					
	Alt Urgell	Berguedà	Cerdanya	Ripollès	Catalunya
2020	6,21	7,11	5,81	6,27	7,56

Taula 1. Taxa bruta de natalitat (unitats en tant per mil) per comarques i Catalunya. 2020. Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

En comparació amb la resta de comarques del seu entorn, la Cerdanya presenta la taxa més baixa de totes, també per sota de la mitjana catalana. Així doncs, sembla que l'assentament de famílies a la comarca no és fàcil i que tot i seguir la dinàmica de la resta de territoris que apunten al retrocés de la natalitat en línies generals, a la Cerdanya aquest fet encara és més accentuat a mesura que avancen els anys. Amb més motiu encara donat que aquest indicador partia a la comarca de valors molt elevats, estant inclús en algun moment per sobre de la mitjana del país o augmentant, mentre a les comarques veïnes retrocedia. El pic de la taxa de natalitat a la Cerdanya s'assoleix l'any 1983 amb 12,91 punts, molt per sobre de les comarques del Berguedà, l'Alt Urgell o el Ripollès. El segon pic s'aconsegueix el 2005 i a partir d'aquell moment comença a decaure fins avui dia.

1.3.Evolució de les xifres de població

Amb la finalitat de poder establir comparacions més endavant amb diversos indicadors, es presenta a continuació el creixement poblacional de les diferents comarques objecte d'estudi en la sèrie 1981-2021.

Contràriament al que s'esperava observant les taxes de natalitat, la Cerdanya es posiciona l'any 2021 com la que més creix amb diferència de totes les observades. De fet, la dinàmica de creixement poblacional a la Cerdanya destaca en el següent gràfic per sobre de totes les altres. Des del 1981 quan la població creix ho fa molt per sobre de les altres comarques i de la mitjana catalana. El punt màxim de creixement poblacional arriba l'any 2001 amb un 6,44% i s'hi arriba tot i no presentar una taxa de natalitat massa elevada. Relacionant la taxa de natalitat i el creixement poblacional de la comarca, s'observa com hi ha una altra font de creixement i no és la natalitat: a partir del 2012 el creixement poblacional és negatiu i es comença a recuperar exponencialment mentre pocs anys més tard la natalitat comença a caure. Així doncs, sembla que la població a la comarca no creix gràcies al creixement natural.

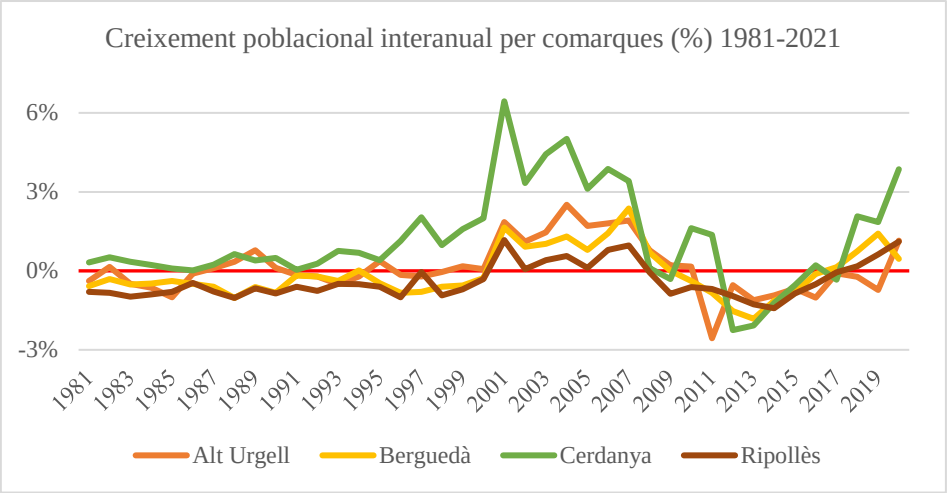

Gràfic 4. Creixement poblacional interanual per comarques (%) 1981-2021.
Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

1.4. Migracions

Com s'apuntava anteriorment, la Cerdanya pateix una dinàmica poblacional poc vinculada al creixement natural o vegetatiu. Per contra, sembla que la migració és un dels factors determinants a l'hora d'explicar l'evolució de la població. Concretament, la migració interna entre comarques de Catalunya. Les migracions amb Espanya o amb l'estranger no mostren resultats rellevants pel present estudi ni són concloents per explicar el creixement poblacional de la Cerdanya. Per tant, en els dos gràfics següents, es mostra la variació percentual de l'emigració i la immigració interna a les comarques estudiades entre l'any 1998 i el 2021.

Les migracions internes són aquelles que es duen a terme entre les comarques de Catalunya. La immigració interna, doncs, farà referència a l'entrada de nous habitants d'altres comarques catalanes a una comarca en concret, i l'emigració, l'èxode dels habitants d'aquesta cap a altres.

Si es fixa l'atenció en el cas de la Cerdanya en comparació amb les altres comarques seleccionades, es veu com aquesta presenta els percentatges d'emigració i immigració més alts l'any 2021: 2,99% i 4,67, respectivament. Igualment, aquesta es posiciona com la tercera comarca de Catalunya amb més emigració i immigració interna.

Així doncs, es confirma un elevat moviment migratori a la comarca, que genera temporalitat en els habitants i les seves vides. Observant els gràfics, mentre la Cerdanya presentava una emigració similar a la de la resta de comarques veïnes l'any 1998, l'any 2021 s'hi mostra lleugerament superior. Pel que fa a la immigració, ha augmentat a totes les comarques tot i que de manera lleugerament més exagerada a la Cerdanya. Es pot dir, per tant, que mentre l'emigració interna augmenta a la Cerdanya l'any 2021, també creix la immigració a les altres comarques.

Caldria comprovar si la població que abandona la Cerdanya es desplaça a comarques veïnes i si a la vegada aquesta nova població que es trasllada a la Cerdanya té un major poder adquisitiu. Per altra banda, aquest fenomen no sembla tan exagerat l'any 1998 on el saldo migratori a les comarques seleccionades per la comparativa està prou equilibrat en el 0 i en tot cas, amb un saldo negatiu (més emigració que immigració). Per contra, el 2021, els saldos migratoris s'allunyen del 0 i passen a ser positius en favor de la immigració amb un percentatge més elevat.

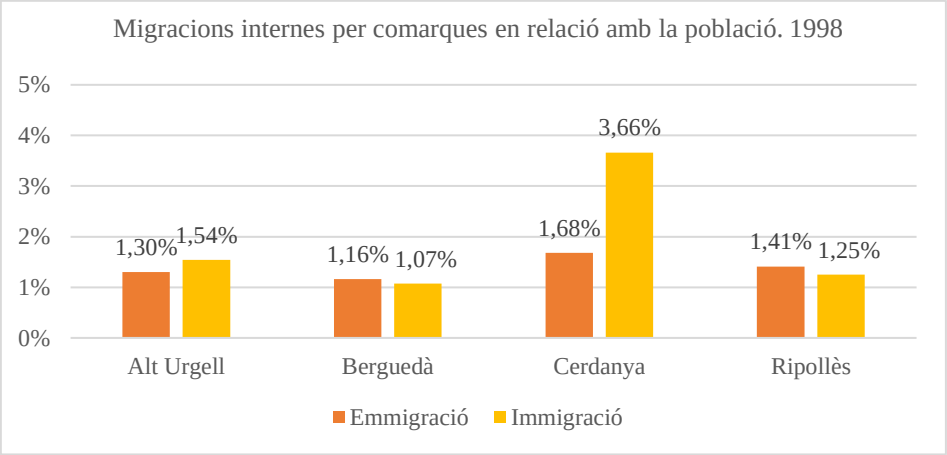

Gràfic 5. Migracions internes per comarques en relació amb la població. 1998.
Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

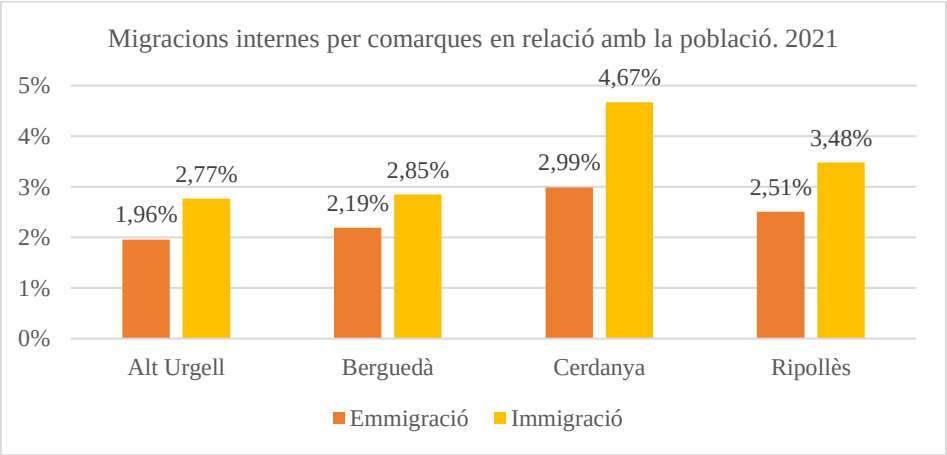

Gràfic 6. Migracions internes per comarques en relació amb la població. 2021.
Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

1.5.Estimacions de població estacional

Amb els fluxos migratoris es treballava amb la possibilitat que la gentrificació estigués ja en una fase avançada i s'estigués produint un procés de substitució de la població autòctona. Per tant, s'entén que els nous habitants amb major renda ja s'haurien instal·lat a la comarca.

L'altra cara de la mateixa moneda, es la part de població que encara no s'ha instal·lat a la comarca i hi acut de manera més o menys recurrent però esporàdica. Amb l'indicador referent a la població estacional, s'obtindrà una imatge més completa i precisa de com s'està duent a terme aquest procés de gentrificació.

La població estacional prové de les estimacions de població i és aquella resultant del saldo de les entrades de gent que no resideix en un municipi però que hi té alguna relació i les sortides de la que sí que hi resideix habitualment. Seguidament, es presenten expressades en percentatge (Població equivalent a temps complert anual/població resident x 100) les dades de població estacional equivalent a temps complet.

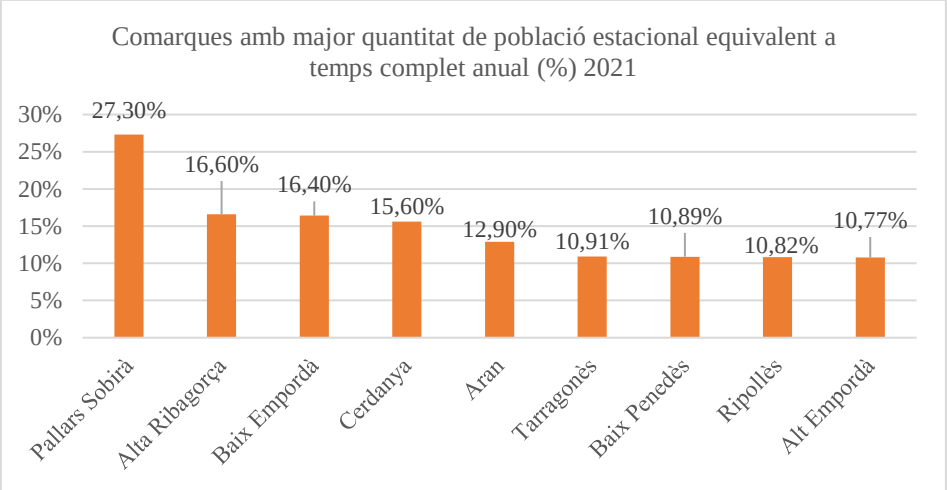

Gràfic 7. Comarques amb major quantitat de població estacional equivalent a temps complet anual (%) 2021. Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

L'estadística indica les nou comarques amb major població estacional i es fa palès com, de les comarques seleccionades per la comparativa, només la Cerdanya és present en les primeres posicions. D'aquesta manera, es mostra com aquesta té un 15,65% de població flotant i per tant, esporàdica, que la col·loca en la quarta posició de Catalunya.

De nou, aquest indicador apunta una forta temporalitat associada al model econòmic, que com es veurà més endavant, condiciona la vida de la població que hi viu habitualment i n'altera, per exemple, el mercat laboral.

2. Estructura econòmica i laboral

Un segon bloc d'anàlisi serà l'estructura econòmica i laboral de la comarca. Com afecta aquesta estructura a la vida dels habitants habituals de la comarca i diversos indicadors estadístics completaran aquest apartat.

2.1. Renda Familiar Bruta Disponible

Entrant en l'anàlisi dels indicadors econòmics de les comarques seleccionades la tendència es repeteix.

En l'àmbit econòmic, l'indicador que podrà clarificar de manera més evident quin és el poder adquisitiu de la gent de la Cerdanya és la Renda Familiar Disponible Bruta (RFDB). Aquesta macromagnitud econòmica mesura quins són els ingressos dels quals disposen per destinar al consum els residents d'un territori concret.

S'hi inclouen les retribucions de l'activitat productiva, els impostos i les prestacions socials (Institut d'Estadística de Catalunya, 2022).

Pel que fa a aquest indicador, la Cerdanya no es troba especialment mal posicionada al rànquing de les 41 comarques catalanes, sinó que presenta una posició mitjana en l'estadística del 2019. Si es posa, però el focus d'atenció en l'estadística del 2002, amb l'arribada de l'euro, la Cerdanya estava en segona posició, només per sota de l'Aran i per damunt de la mitjana catalana. L'any 2019, la comarca ha caigut fins a la vintena posició, quedant per sota inclús de la mitjana de Catalunya. En termes percentuals, la tendència general de totes les comarques és el creixement, i força elevat. La Cerdanya, però, ha vist incrementada la seva Renda Familiar Disponible Bruta en un 251% mentre que, paral·lelament, la comarca del Ripollès ha patit un creixement del 351%.

Seguidament, es presenta el gràfic de l'evolució d'aquest indicador expressat en milers d'euros:

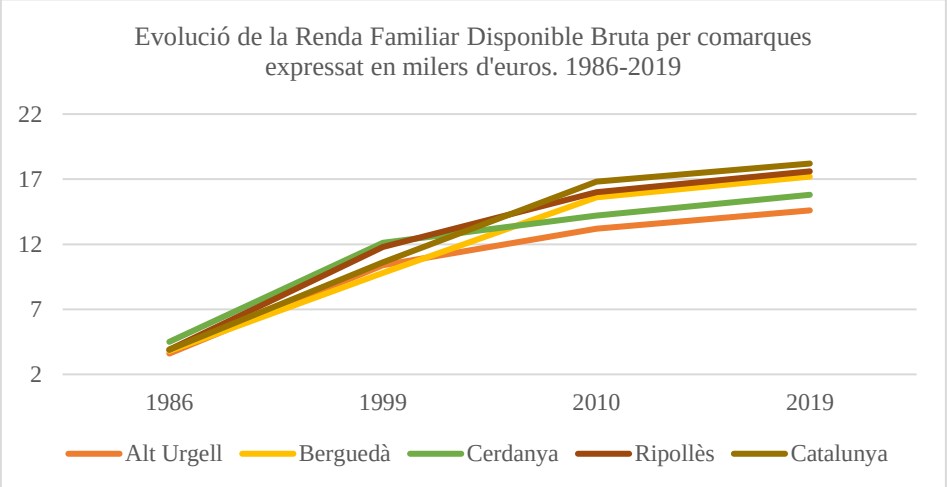

Gràfic 8. Evolució de la Renda Familiar Disponible Bruta per comarques expressat en milers d'euros. 1986-2019. Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

2.2.Valor afegit brut per sectors

En aquest cas, a través del Valor Afegit Brut per sectors s'obté una imatge completa de com es distribueixen els principals sectors productius a les comarques seleccionades per l'anàlisi i quina ha estat l'evolució d'aquestes amb pràcticament 30 anys de diferència.

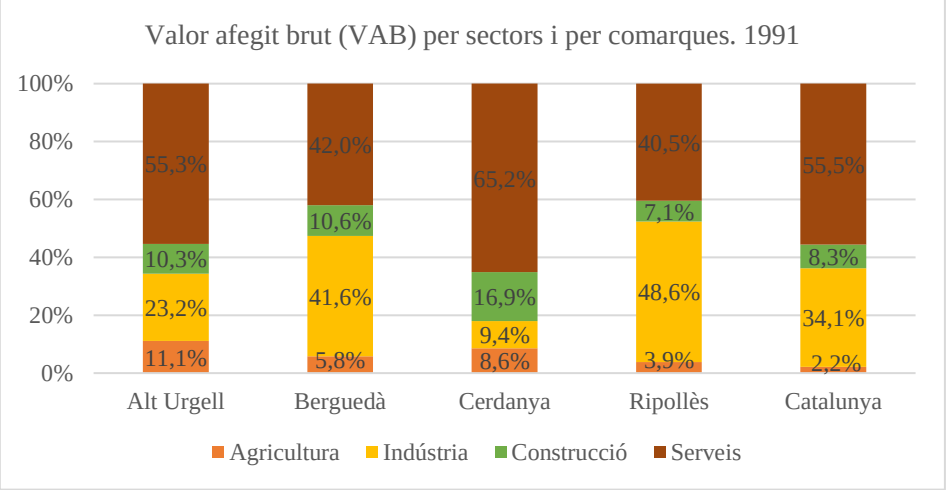

Gràfic 9. Valor afegit brut (VAB) per sectors i per comarques. 1991.
Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

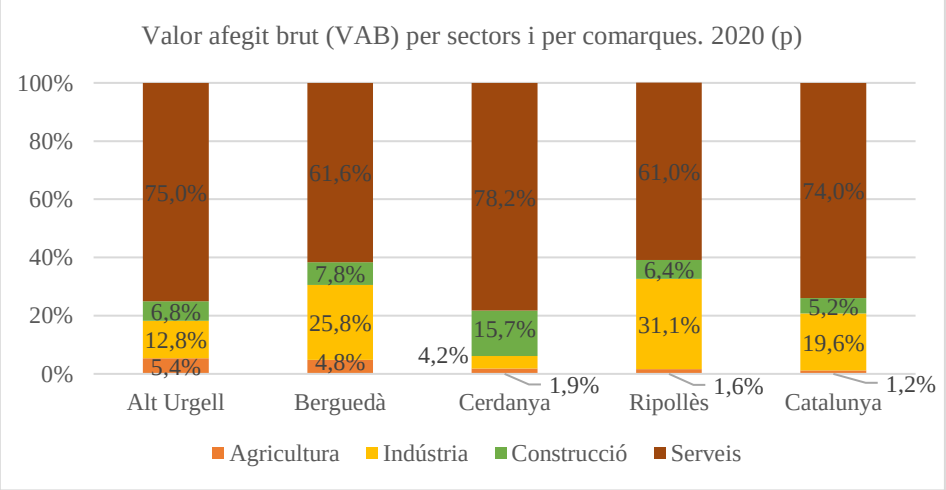

Gràfic 10. Valor afegit brut (VAB) per sectors i per comarques. 2020.
Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

Diferència percentual del Valor Afegit Brut per sectors entre comarques en el període 1991-2020				
	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis
Alt Urgell	-5,7%	-10,4%	-3,5%	19,7%
Berguedà	-1,0%	-15,8%	-2,8%	19,6%
Cerdanya	-6,7%	-5,2%	-1,2%	13,1%
Ripollès	-2,3%	-17,5%	-0,7%	20,5%
Catalunya	-1,0%	-14,5%	-3,1%	18,5%

Taula 2. Diferència percentual del Valor Afegit Brut per sectors entre comarques en el període 1991-2020. Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

La instantània dels sectors econòmics a la Cerdanya l'any 2020 [3] és d'una comarca totalment terciaritzada. De fet, és la que presenta un major pes del sector serveis en detriment dels sectors tradicionals com l'agricultura. De les quatre comarques analitzades, la Cerdanya és la tercera amb menor pes del sector de l'agricultura, tot i tenir l'any 1991 un dels percentatges més elevats amb diferència.

Mitjançant els gràfics i taules anteriors la tendència general és la terciarització de les comarques presentades i la caiguda dels sectors de l'agricultura, construcció i indústria tant en la totalitat de les comarques com a Catalunya. Tot i això, la davallada més gran pel que fa al sector de l'agricultura l'ha patit la Cerdanya, que ha perdut un 6,7% del pes que tenia fa gairebé 30 anys. Les altres comarques o la mitjana catalana, en comparació han perdut força menys, entre un 1 i un 2%, excepte l'Alt Urgell on també s'ha reduït un percentatge important (5,7%).

Així doncs, com apunten els fonaments teòrics entorn la gentrificació, es confirma la pèrdua de sectors tradicionals en detriment d'altres com el dels serveis a la Cerdanya que ja es postula com la quarta comarca més terciaritzada de Catalunya. La principal conseqüència d'aquest fet és la temporalitat que porta associat el model de segones residències i el turisme que, com s'ha vist en apartats anteriors, comporta una gran afluència de gent durant els períodes festius i els caps de setmana en una comarca buida durant la setmana o les temporades baixes. Igualment, la massificació dels períodes de màxima afluència dificulta la vida dels habitants habituals de la Cerdanya que es veuen obligats a treballar amb aquesta massificació i durant un curt període de temps tot el que no s'ha pogut treballar en temporades de poca gent. Les feines del sector serveis relacionades amb el turisme de neu, els allotjaments, la restauració o l'atenció al públic en comerços porten associada la precarietat laboral [4].

[3] Dada provisional

[4] Segons el Centre de Terminologia de la Llengua Catalana TERMCAT, creat el 1985 per la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans, s'entén la precarietat laboral com la situació d'inseguretat laboral i vital dels treballadors per la manca d'estabilitat laboral, especialment per la successió de contractes de treball temporal de curta durada, la percepció d'un sou baix, la manca o la no aplicació de drets col·lectius o la capacitat de l'empresari per extingir la relació laboral sense indemnització.

A la vegada, la temporalitat lligada a l'arribada o no de segons residents i turistes no permet establir feines estables i fixes que aportin tranquil·litat i estabilitat als treballadors.

2.3.Tipologia d'empreses segons activitat principal

L'anàlisi de l'anterior indicador mostrava una important terciarització de la Cerdanya. De manera complementària i més precisa, amb l'objectiu d'evidenciar quines són les principals activitats empresarials a la comarca, es presenta la següent taula comparativa amb la classificació de les empreses existents a les quatre capitals de comarca.

Aquesta es confecciona mitjançant les dades aportades per l'INE segons la Classificació Nacional d'Activitats Econòmiques del 2009 (CNAE-09).

Per tal d'estandarditzar els resultats i poder fer així comparatives entre les quatre capitals, els resultats estan expressats en "nombre d'empreses segons l'activitat principal per cada 100 habitants" en base a la classificació CNAE-09. Es pren com a referència la població del municipi segons el Padró Municipal d'habitants en data 1 de gener i les empreses actives també en la mateixa data.

Nombre d'empreses segons l'activitat principal per cada 100 habitants. 2012-2022								
	Puigcerdà		**Ripoll**		**La Seu d'Urgell**		**Berga**	
	2012	**2022**	**2012**	**2022**	**2012**	**2022**	**2012**	**2022**
Indústria	0,39	0,37	0,72	0,55	0,43	0,42	0,56	0,48
Construcció	2,99	3,24	1,01	0,96	1,84	1,15	1,15	1,21
Comerç, transport i hostaleria	4,47	3,68	2,79	2,35	4,15	3,19	2,77	2,33
Informació i comunicacions	0,10	0,09	0,07	0,08	0,17	0,20	0,11	0,12
Activitats financeres i d'assegurances	0,17	0,21	0,18	0,20	0,18	0,18	0,17	0,20
Activitats immobiliàries	0,60	0,92	0,25	0,39	0,46	0,91	0,36	0,56
Activitats professionals i tècniques	1,40	1,62	0,96	1,17	1,31	1,28	1,00	1,04
Educació, sanitat i serveis socials	0,35	0,51	0,44	0,63	0,76	0,72	0,61	0,78
Altres serveis personals	0,78	0,86	0,50	0,70	0,75	0,82	0,60	0,63

Taula 3. Nombre d'empreses segons l'activitat principal per cada 100 habitants. 2012-2022.
Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'INE i l'Idescat.

La taula presenta, en primer lloc, la comparativa entre les quatre capitals de comarca i el canvi sofert en aquestes amb deu anys de diferència (2012-2022) pel que fa al tipus d'empreses. Sense poder comptar amb una sèrie temporal més amplia per part de l'INE, els canvis observats amb deu anys no són especialment significatius. Tot i això, el cas de la capital cerdana torna a ser especialment rellevant en alguna categoria. La situació l'any 2022 a Puigcerdà destaca per ser la capital amb menys empreses per cada 100 habitants del sector de la indústria o el d'empreses de l'educació, la sanitat i els serveis socials. Una dada preocupant pel que fa al benestar social. Per contra, Puigcerdà compta amb el major nombre d'empreses de la construcció per cada 100 habitants de les quatre capitals: 3,24 enfront, per exemple, a les 0,96 de la capital del Ripollès, que presenta un nombre similar al de la Seu d'Urgell o Berga. De la mateixa manera, Puigcerdà és la capital amb més presència d'empreses relacionades amb les activitats immobiliàries.

La capital cerdana també ressalta per tenir el nombre més gran d'empreses del sector del "Comerç, transport i hostaleria" (3,68) gairebé un punt i mig per sobre de Berga, que presenta el nombre més baix (2,33). Pel que fa a l'evolució empresarial en aquestes quatre capitals comarcals, s'observa una lleugera tendència a la baixa de totes les comarques en relació amb les activitats de comerç, transports i hostaleria. Seguint el fil presentat anteriorment, la Cerdanya encapçala el rànquing de creixement del sector de la construcció amb un creixement de 0,25 empreses per cada 100 habitants mentre es manté similar o inclús a la baixa en els altres pobles.

2.4.Places turístiques en relació amb la població

Com es plantejava al marc teòric, la gentrificació i la turistificació són dues cares de la mateixa moneda i es retroalimenten. A la Cerdanya, sembla que aquest fenomen és encara més evident, ja que, com s'ha exposat en apartats previs, és una de les comarques més terciaritzades de Catalunya i això es veu representat també a l'hora de comptabilitzar la quantitat de places turístiques existents a la comarca. És la cinquena de Catalunya amb un nombre més elevat de places turístiques per habitant. També, com s'ha vist en apartats anteriors, la Cerdanya és una de les comarques amb més població estacional [5].

Aquests fets, juntament amb la gran quantitat d'habitatges de segona residència que, com es plantejarà a continuació, arriben a representar la meitat del parc d'habitatge de la Cerdanya l'any 2011, genera una situació de col·lapse i massificació en els períodes amb més turistes. Un turisme però, condicionat per l'*elitització* de la comarca i limitat als turistes de més baix poder adquisitiu amb barreres de preu dins la comarca però també d'accés a aquesta.

[5] Consultar subapartat 1.5.

Un exemple és l'elevat cost del Túnel del Cadí (13,48€ per turisme l'any 2023). L'estadística proporcionada per l'IDESCAT pel que fa a les places turístiques en relació amb la població empadronada, posiciona la Cerdanya en el cinquè lloc de Catalunya (43,1 places per habitant).

3. Habitatge

Una de les principals problemàtiques derivades de la gentrificació i l'arribada de nous habitants amb un poder adquisitiu més elevat és l'accés l'habitatge. En aquest apartat es presenta una anàlisi a través de diferents indicadors relacionats amb l'habitatge i l'accés aquest, de nou amb una perspectiva d'evolució i comparació amb la vista posada en el concepte de gentrificació.

3.1.Intensitat de construcció

Els indicadors de població presentats a l'apartat 1 de l'anàlisi apuntaven a un creixement poblacional que comportaria una major demanda d'habitatge. Lligat a aquesta demanda, pot donar-se un increment del ritme constructiu a la comarca, i més, tenint en compte la presència d'empreses de construcció mostrada en l'apartat 2.3 de l'anàlisi.

Així doncs, amb el focus d'atenció en la intensitat de construcció, la Cerdanya es posiciona en el número 1 del rànquing català l'any 2021. La intensitat de construcció és un indicador que contempla el nombre d'habitatges iniciats per cada 1.000 habitants.

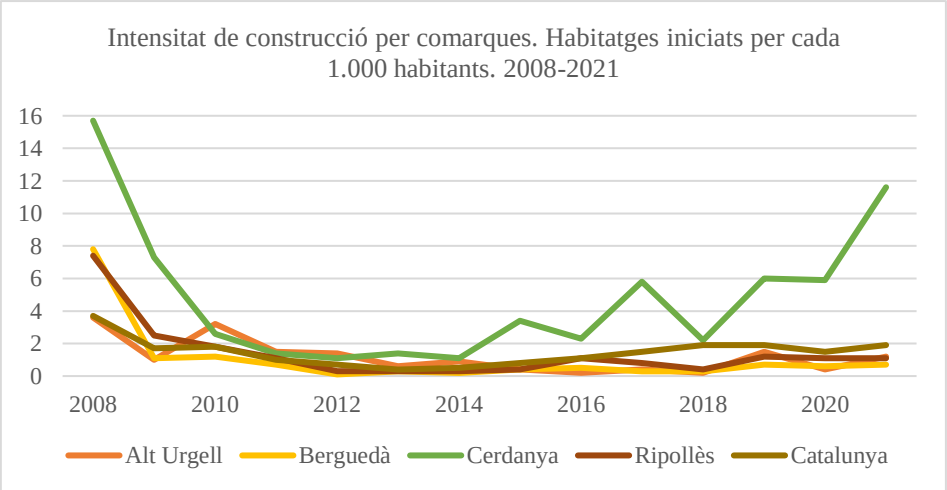

Gràfic 11. Intensitat de construcció per comarques. Habitatges iniciats per cada 1.000 habitants. 2008-2021. Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

Intensitat de construcció per comarques. Habitatges iniciats per cada 1.000 habitants. 2021	
Alt Urgell	1,2
Berguedà	0,7
Cerdanya	11,6
Ripollès	1,1
Catalunya	1,9

Taula 4. Intensitat de construcció per comarques. Habitatges iniciats per cada 1.000 habitants. 2021. Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

La Cerdanya parteix al 2008, amb el boom de la construcció que patia el país, des d'una posició elevada i s'observa com comença a decaure des de molt per sobre de la mitjana catalana i de la resta de comarques veïnes. Tocant fons al 2014 amb 1,1 habitatges construïts per cada 1.000 habitants es comença a recuperar especialment a partir de l'any 2018 i fins a l'actualitat, presentant al 2021 un valor de 11,6 habitatges per cada 1.000 habitants. Sempre en primera posició pel que fa a les comarques de la comparativa, la Cerdanya tanca l'any 2021 multiplicant gairebé per sis la mitjana catalana i per 11 les dades del Ripollès pel que fa a aquest indicador. Tenint en compte que el creixement poblacional no s'apropa ni de lluny a aquestes dades de construcció, es pot estimar que la gran quantitat d'habitatges que s'estan construint van destinats a la segona residència, a pisos buits o a usos relacionats amb el turisme com el lloguer vacacional.

3.2.Ús de l'habitatge

Com es distribueix l'habitatge a la comarca seguirà donant pistes de les característiques del parc d'habitatges cerdà. A falta de l'actualització de dades recollides a través del Cens de Població i Habitatges l'any 2021, la Cerdanya el 2011 era la segona comarca de Catalunya amb més segones residències, ni amb un punt percentual de diferència amb la primera: l'Aran. D'entre les comarques elegides i la mitjana catalana, la Cerdanya és l'única que supera, i amb escreix, el 50% de segones residències. El poc habitatge d'ús principal (36,18%) porta a pensar que probablement l'accés a l'habitatge a la Cerdanya no sigui fàcil per qui vulgui instal·lar-s'hi a viure de manera permanent i no temporal.

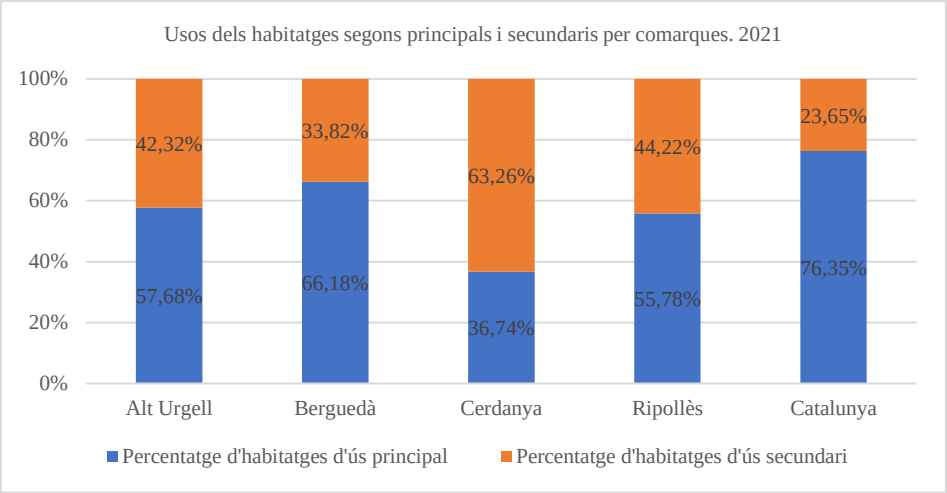

Gràfic 12. Usos dels habitatges segons principals i secundaris per comarques. 2021. Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

3.3.Preu mitjà de compra d'habitatge

La dada definitiva per poder avaluar com de complicat és accedir a un habitatge a la Cerdanya és el preu mitjà per metre quadrat construït, dada aportada per l'IDESCAT. De nou, el preu de compra l'any 2020 a la comarca supera d'uns 275 euros per metre quadrat la mitjana catalana i de més de 1.600 euros les comarques veïnes com el Ripollès. Mentre a la Cerdanya el preu per metre quadrat no para d'enfilar-se amb el pas dels anys, les comarques veïnes del Berguedà i el Ripollès mostren una lleugera caiguda.

Així doncs, donat l'elevat preu de l'habitatge de nova construcció, sortirà molt més econòmic viure en aquestes comarques, i més, si es té en compte el nivell de renda presentat en l'anàlisi del punt 2.1 on la RFDB de la Cerdanya es trobava per sota d'aquestes comarques.

Per tant, sembla que la compra d'habitatge nou a la comarca queda reservada a les classes benestants organitzades en pletes i urbanitzacions luxoses.

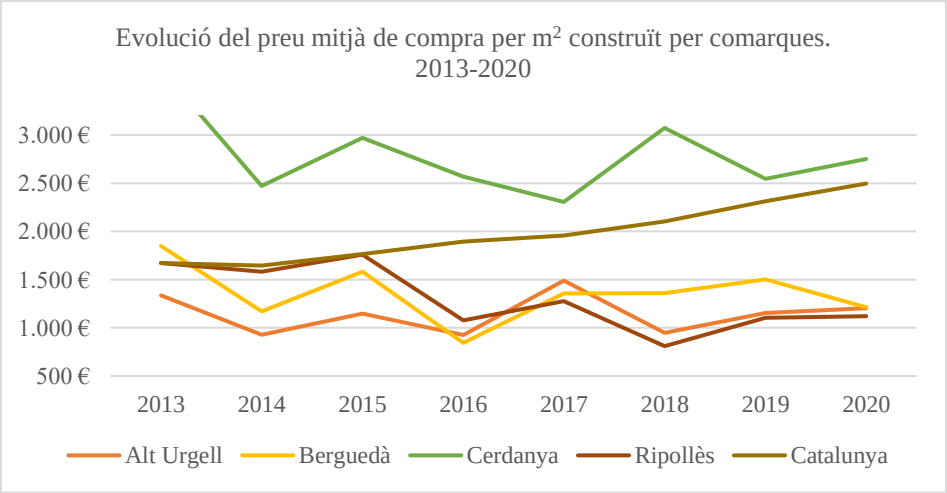

Gràfic 13. Evolució del preu mitjà de compra per m2 construït per comarques. 2013-2020.
Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

Preu mitjà de compra per m² construït per comarques. 2020	
Alt Urgell	1.202,06 €/m²
Berguedà	1.213,18 €/m²
Cerdanya	2.750,04 €/m²
Ripollès	1.118,97 €/m²
Catalunya	2.496,16 €/m²

Taula 5. Preu mitjà de compra per m2 construït per comarques. 2020.
Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

3.4.Preu mitjà de lloguer d'habitatge

L'indicador anterior ha mostrat com de complicat pot ser accedir a comprar un habitatge a la comarca de la Cerdanya i l'alternativa pot ser el lloguer. L'opció del lloguer, però, dificulta l'arrelament fix a la comarca, ja que és un accés més temporal que no ajuda a fixar la població i la temporalitat es pot fer encara més evident.

Tot i això, tot apunta que accedir a un habitatge de lloguer a la Cerdanya tampoc és fàcil. En primer lloc, com es mostra a continuació, per la barrera econòmica que suposa l'elevat preu d'aquest. En segon lloc, perquè, com es mostra en el subapartat següent, als propietaris i immobiliàries els surt més a compte el lloguer vacacional.

A través de la següent taula, s'observa com el preu mitjà del lloguer a la Cerdanya està per sota de la mitjana catalana però per damunt de les comarques del seu entorn amb uns 200 euros de mitjana més cars a la Cerdanya. Igualment, tenint en compte la renda, cal recordar que la Cerdanya es troba per sota dels valors de les comarques veïnes.

Per altra banda, el gràfic mostra una clara tendència a l'alça del preu de lloguer en general a totes les comarques i especialment a partir del 2015, després d'una lleugera baixada un cop assolit el pic l'any 2008.

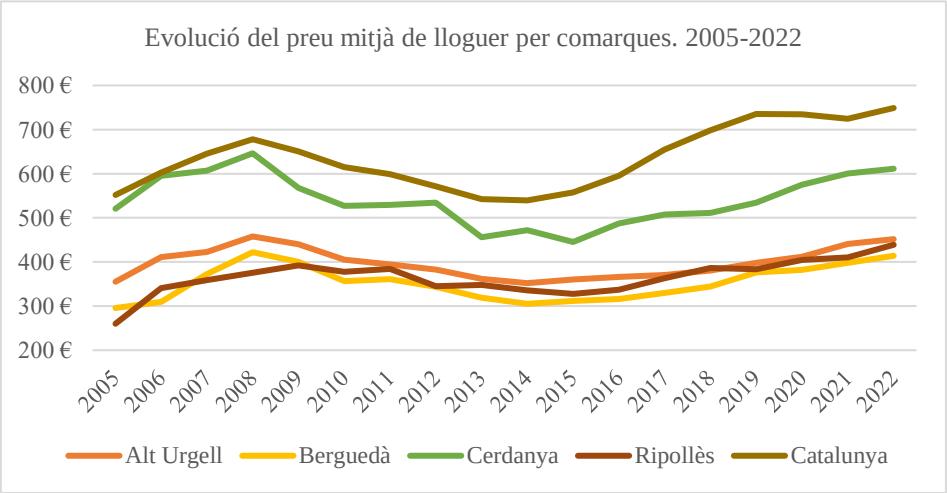

Gràfic 14. Evolució del preu mitjà de lloguer per comarques. 2005-2022.
Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

Preu mitjà de lloguer per comarques. 2022	
Alt Urgell	452,05 €
Berguedà	414,1 €
Cerdanya	611,29 €
Ripollès	438,93 €
Catalunya	748,86 €

Taula 6. Preu mitjà de lloguer per comarques. 2022.
Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

3.5.Habitatges principals per règim de tinença

Finalment, un últim indicador per completar les característiques del parc d'habitatges cerdà i la facilitat o no d'accés a aquest, és el règim de tinença. Així doncs, aquest indicador exposa que l'opció de comprar un habitatge de nova construcció a la Cerdanya és la que recull major percentatge tot i que, en comparació amb les comarques veïnes, que sí que assoleixen el 50% del recompte, la Cerdanya es queda amb el 48%. Per contra, però, és la comarca amb un major percentatge d'habitatges en règim de lloguer.

D'aquesta manera i segons les estadístiques del Cens de Població i Habitatges del 2011, pendent d'actualització, la Cerdanya es posiciona en el lloc 40 de 41 pel que fa a la tinença d'habitatges en lloguer i la 3 de 41 en l'opció de compra.

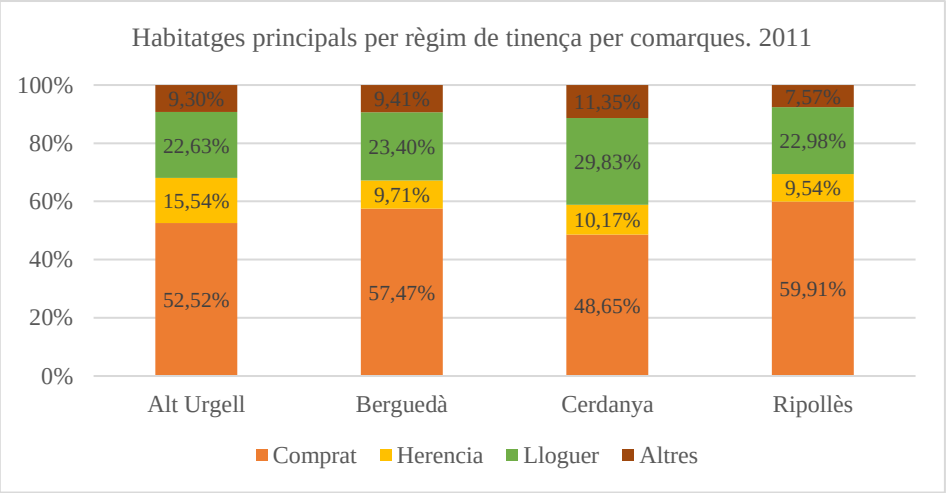

Gràfic 15. Habitatges principals per règim de tinença per comarques. 2011.
Font. Elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat.

V. LA GENTRIFICACIÓ A LA CERDANYA DES D'UNA PERSPECTIVA QUALITATIVA

1. Anàlisi de les entrevistes en profunditat

La investigació es completa tot recolzant les dades quantitatives a través de 10 entrevistes anonimitzades a persones directament afectades per la realitat social i laboral de la comarca pel que fa a les diferents problemàtiques d'habitatge i precarietat laboral.

El principal objectiu d'aquestes entrevistes, realitzades a través d'un guió semiestructurat, és obtenir una visió completa del problema mitjançant diversos subjectes d'estudi que permetin extreure diferents conclusions generalitzables amb relació a aquestes problemàtiques i completar així les principals realitats de l'anàlisi quantitativa.

Una selecció estratègica permet establir diferents perfils per tal d'aconseguir una mostra completa i diversa quant a variables sociodemogràfiques tals com gènere, edat, procedència, nivell d'estudis i professió.

Entrevistat	Gènere	Edat	Procedència i habitatge	Nivell d'estudis	Professió
E1	Home	34 anys	De la Cerdanya. Ara l'abandona.	Grau mitjà	Distribuïdor
E2	Dona	42 anys	De la Cerdanya i hi viu actualment	Grau mitjà	Atenció al client en un forn
E3	Dona	34 anys	De fora la comarca. Hi viu fa 2 anys i ara l'abandona	Grau universitari	Sense feina
E4	Dona	58 anys	De fora la comarca. Fa 20 anys que hi viu	Diversos graus mitjans	Fins a 4 feines l'any
E5	Home	49 anys	De la Cerdanya i hi viu actualment	Estudis universitaris	Propietari restaurant
E6	Home	47 anys	De fora la comarca. Hi viu fa 7 anys	Grau mitjà	Cambrer
E7	Dona	54 anys	De la Cerdanya i hi viu actualment	Grau mitjà	Cambrera i cuinera
E8	Dona	53 anys	De fora de Catalunya. 17 vivint a la comarca i ara l'abandona	Estudis bàsics	Neteja sanitària i neteja particular
E9	Dona	20 anys	De la Cerdanya i hi viu actualment	Diversos graus mitjans	Hípica
E10	Home	24 anys	De la Cerdanya i hi viu actualment	Grau universitari	Cambrer

Taula 7. Resum dels entrevistats amb les seves característiques sociodemogràfiques.
Font. Elaboració propia.

La codificació de la informació genera diferents blocs temàtics. Els que componen l'entrevista són, per una banda, les relacions laborals a la comarca així com la conciliació d'aquestes amb la vida social i familiar. També, la percepció sobre el tipus de turisme de la comarca, l'habitatge i altres casos que l'entrevistat pugui conèixer de dificultats laborals o residencials. Finalment, la percepció sobre una possible gentrificació simbòlica aporta una aproximació a aquest fenomen.

Pel que fa a les relacions laborals, tots els entrevistats posen de manifest la temporalitat que caracteritza la Cerdanya. Temporalitat quant a la dicotomia cap de setmana/entre setmana però també entre temporada alta, que comprendria aproximadament les estacions meteorològiques de l'hivern i l'estiu, i temporada baixa: gran part de la primavera i la tardor. Molts d'ells exposen com la majoria de les feines del sector serveis tenen els pics de màxim esforç de dijous a diumenge en la distribució setmanal i els festius de Nadal, Setmana Santa i juliol i agost en la distribució anual.

> *En temporada alta aquestes hores es multipliquen per molt. Just ahir em van donar el recompte d'hores extres de l'agost: 56 hores extres no remunerades. Per la meva experiència a la comarca és el més comú. Aquí depenem del turisme i és el que hi ha, et diuen. Hem d'apretar i és el que hi ha.*
>
> **Cita 1. Fragment de l'entrevista a E1.**

> *A veure, jo treballo en un forn i teòricament faig entre 23 i 30 hores a la setmana amb contracte per 23 tot l'any. Faig torn de matí, perquè a les tardes així puc estar amb les nenes i això, però clar, tot teòricament. Quan no hi ha Setmana Santa, hi ha el mes d'agost, i clar, de fer 23-30 hores, passo a fer-ne 50-60 la setmana. Teòricament, treballo de dimecres a diumenge en temporada baixa. I no em contracten més perquè no hi ha gent, no hi ha horaris, si necessites tindre reforç pels caps de setmana, necessites tindre algú que li puguis donar feina tot l'any. I en temporada alta... Aquest agost he fet un promig de 60 hores a la setmana, i no volia fer hores extres, eh? Clar, i estem parlant que, per exemple, el novembre, un dimecres de novembre, treballaré 5 hores. 5 i de tranquis, eh? I llavors ja les recuperes. I, en canvi, l'agost... A l'agost en faré 12 i feines de prendre'm un cafè amb llet, perquè he vingut a les 6 del matí, m'aniré a prendre un cafè amb llet a les 11, perquè potser si no al final sí que em donarà algo.*
>
> **Cita 2. Fragment de l'entrevista a E2.**

> *Treballo en pistes d'esquí i en temporada alta doblo les 40 hores setmanals segur i al dia unes 12 o 14. En temporada baixa no treballo gens perquè la feina és temporal, estaria sense treballar, però em busco la vida en altres llocs. En un any he arribat a treballar a 4 empreses diferents.*
>
> **Cita 3. Fragment de l'entrevista a E4.**

> *Més hores que un burro i pics de feina molt al·lucinants. Cap de setmana a saco, Setmana Santa molt a saco, a l'estiu, a l'agost que acabes rebentat... El meu horari és de dimecres a diumenge: dimecres i dijous habitacions i de divendres a diumenge des de les 9 del matí a 6 o 7 de la tarda. Sense parar. I el sou 900 euros, no dona. He tingut en altres feines i a l'agost fins a 14 hores diàries i cap dia de festa. Al cap de setmana treballes molt i entre setmana et menges els mocs.*
>
> **Cita 4. Fragment de l'entrevista a E7.**

Com ja s'ha mostrat, quant a les hores treballades, en comptar amb una estacionalitat tan evident, tots els informats declaren fer gran quantitat d'hores durant les temporades altes i caps de setmana, però molt poques quan no hi ha gent. Igualment, es comptabilitzen grans quantitats d'hores extres en moments en què la demanada ho requereix. Aquestes hores de més quan hi ha més població a la comarca o inclús les extres es recuperen al llarg de l'any, expliquen.

> *Jo ara tinc un contracte indefinit en jornada completa. També en temporada baixa. La trampa està en que en temporada baixa recupero les hores què he fet en temporada alta. Encara em deu 15 hores extres de l'any passat.*
>
> **Cita 5. Fragment de l'entrevista a E1.**

D'aquesta manera s'exposa com és difícil trobar personal per fer aquests horaris parcials i amb distribucions irregulars en el temps que també dificulten els dies festius setmanals i les vacances pertinents.

> *El més que menys treballo és setembre o octubre que és quan la gent marxa. El concepte vacances d'estiu no existeix per la gent treballadora de la comarca.*
>
> **Cita 6. Fragment de l'entrevista a E1.**

> *En quant a festes... doncs en temporada baixa dilluns i dimarts. A l'agost cap dia perquè si tanques un dia la gent de fora no ho accepta. I com tancaràs si és agost, et diuen, si és quan més gent teniu. Doncs perquè no podem donar l'abast amb aquest ritme de vida. No es pot.*
>
> **Cita 7. Fragment de l'entrevista a E2.**

> *Com més festa tenen els altres més feina tinc jo. En totes les feines que faig. [Riure] A l'agost no es fa festa. I acumules festes i després potser ja recuperes.*
>
> **Cita 8. Fragment de l'entrevista a E4.**

A banda dels mateixos treballadors, els propietaris de bars, restaurants o comerços també es veuen afectats per la mateixa problemàtica del turisme estacionari, que, com reconeixen, depenen d'aquest. Així, apunten que són ells qui acaben suplint les hores que no fan els treballadors. A més, també exposen com no és fàcil trobar empleats tan estacionals i com a vegades això suposa assumir costos extres.

> *Som autònoms i casi cada dia a l'agost hem fet 17 hores. Mesos fluixos es treballa molt poc i només fem de dijous a diumenge. Dijous per rebre mercaderies, sinó ni obriríem. I diumenge només migdia. Nosaltres depenem 90% de gent de fora. No podem obrir entre setmana perquè no hi ha el tipus de gent d'aquest restaurant.*

> *A l'agost obrim cada dia i després només treballem tres dies a la setmana. Ens adaptem als ponts i les festes. Però m'agradaria treballar més repartit. També podríem tenir personal estable. A l'estiu tenim el jovent i cada any canvien. Però si no és per jovent no sé què faríem. Ningú pot treballar només dos mesos l'any. Tenim algun treballador fix que treballa tres dies la setmana durant l'any cobrant com si treballés 40 hores que després ja recupera a l'agost que en fa mil.*
>
> **Cita 9. Fragment de l'entrevista a E5.**

Més enllà dels casos individuals i particulars de cada entrevistat, no són pocs els que manifesten que els fets no són aïllats i que aquesta problemàtica de la temporalitat i la precarietat laboral afecta a una majoria de la població, tan treballadors com propietaris. Segons expliquen molts, costa trobar feines qualificades i en àmbits fora de l'hostaleria i el sector serveis.

> *Un cop acabada la carrera volia tornar a la Cerdanya, però no vaig trobar cap feina qualificada de lo meu i, per tant, l'únic que hi havia era hostaleria. I cap allà que vaig anar.*
>
> **Cita 10. Fragment de l'entrevista a E10.**

> *Des de fa un any que busco feina de pedagogia que és el que he estudiat o similar i no trobo res. Només feines temporals, precàries i a l'hostaleria. Aquesta comarca no em deixa treballar en el que voldria. Si vull viure aquí he de lluitar constantment i no puc més. No hi ha lloc per feines qualificades.*
>
> **Cita 11. Fragment de l'entrevista a E3.**

Com també manifesten els informants, la conciliació personal i familiar amb aquests tipus de feines no és fàcil. Endur-se els nens a la feina, no veure la parella durant una temporada o dificultats a l'hora de fer vida social a la comarca perquè, com avisen, la majoria d'activitats i propostes a fer són quan la gent de la comarca treballa més en moments de molta gent forana.

> *Vida social, poqueta, eh? I llavors, compaginar... A la petita, a vegades me l'enduc a la feina, després ella se'n va al cole. I hobbies i coses, clar, pots fer-ho just, no entenc, perquè clar, en el moment en què et programen tot a l'agost, i a l'agost és quan tu treus la llengua. Com vas a prendre algo un dilluns a la nit o sopar fora un dilluns a la nit... Clar, el dissabte malament i el dilluns a la nit et tornes boig per trobar un lloc, per anar a prendre algo. I hobbies és que al final et costa programar-los, perquè clar, jo treballo al cap de setmana, a l'hivern treballem els dos al cap de setmana, jo al matí i ell a la tarda.*
>
> **Cita 12. Fragment de l'entrevista a E2.**

Al concentrar-me tantíssima feina a l'agost o caps de setmana no puc anar de festes majors, no puc quedar amb els amics i no puc fer vida social. Ni de parella. Quan acabo les meves 12 hores tinc ganes de dormir i prou. I sóc privilegiat que tinc un dia de festa. Tinc amics que no en tenen cap. La meva energia està exclusivament dedicada a la feina. I això t'afecta en tot. Fa dos mesos que no veig bé a la meva parella. El dia que més he treballat són 13 hores seguides.

Cita 13. Fragment de l'entrevista a E1.

Vida social no en tinc. Ja m'agradaria poder fer coses. Empalmant feines temporals fa molt i molt temps que no tinc vacances. Quantes més activitats hi ha per fer és quan més treballo jo i, per tant, quan menys temps lliure tinc. Quan puc fer vida és quan no hi ha vida.

Cita 14. Fragment de l'entrevista a E4.

La compaginació de la vida social i familiar amb la laboral és no fer-ne. Quan tothom fa vacances i els nens tenen festa tu no pots. I els meus fills només et veuen passar, no els veus. Són coses que et fan emprenyar. Però m'agrada viure aquí. Vull viure aquí. Però vols fer un sopar amb els amics o els mateixos companys de feina no pots perquè entre setmana està tot tancat i no tens vida. I si ets una persona gran com jo que ja ha disfrutat doncs encara, però el jovent ho té molt fotut perquè això no es forma de vida. Pel jovent no hi ha feines aquí. La meva filla gran s'ha quedat a Barcelona.

Cita 15. Fragment de l'entrevista a E7.

Tot, doncs, dedicat al turisme que visita la comarca temporalment. Un tipus de turisme que molts dels entrevistats perceben que no és un tipus de turista de classe baixa. Expliquen que la gent que visita de la comarca és un visitant habitual amb segona residència que mostra poder adquisitiu i altera les dinàmiques tradicionals dels indrets rurals.

El perfil de gent que tenim és gent de classe mitja o alta que es pot permetre el luxe de comprar-se un habitatge a la Cerdanya i poder permetre's el cap de setmana aquí. Percebo que una persona de classe treballadora no es pot permetre la Cerdanya. Perfil adinerat fix de cap de setmana i festius.

Cita 16. Fragment de l'entrevista a E1.

Estem parlant de gent més adinerada perquè no som una comarca turística. És més aviat turística de segona residència. I són de cap de setmana, són gent de fora, Fulanito, Menganito. I repeteixen, la gent és la mateixa. No és gent esporàdica. No, la gent, el 90% és la mateixa. Perquè, clar, tenen el pis, la casa...

Cita 17. Fragment de l'entrevista a E2.

La gran majoria de gent és gent de segona residència que segons com ni fan gasto aquí. També els preus dels menús i les coses aquí no tothom s'ho pot permetre. I les que venen, venen aquí amb un perfil de superioritat de que són més que tu i que ningú perquè tenen més calés i més pasta.

Cita 18. Fragment de l'entrevista a E7.

Reconec que hi ha gent que viu aquí, que és de Barcelona, que sembla que són més que nosaltres. Com si fórem morts de fam i gràcies a ells tenim per menjar.

Cita 19. Fragment de l'entrevista a E8.

Un dels altres problemes que apunten que la Cerdanya s'està iniciant en un procés de gentrificació és l'habitatge. Així ho han mostrat les dades quantitatives i així ho mostren també els resultats qualitatius. Els preus de compra i lloguer són elevats i no permeten l'accés a l'habitatge a les persones de menys poder adquisitiu que volen viure i treballar a la comarca. Contractes fraudulents, lloguers de temporada o pisos poc condicionats:

Pagues el 70% del sou en el lloguer. La classe treballadora que no té habitatges heretats o contactes no podem viure al territori. Això provoca que et vegis forçat a compartir pis o a marxar, com jo. Després de 7 anys vivint aquí m'he mudat 9 vegades. Dius prou. Fins aquí. [...]M'he mudat o perquè estava sense contracte i m'han fet fora de manera fraudulenta, perquè no em podria pagar el lloguer, perquè m'he separat i m'he buscat la vida perquè no em podria permetre aquell lloguer... O contractes fraudulents d'onze mesos que a l'estiu et feien fora per llogar a algú de fora. Marxem perquè vivim al dia. Ni podem prosperar ni podem estalviar. El que hi ha són pisos petits, sense calefacció o el que sigui.

Cita 20. Fragment de l'entrevista a E1.

Conec la meva parella què és de la Cerdanya i començo a viure a la comarca amb ell, després de tres mesos de buscar pis què és una odissea, per agència, perquè només hi ha per agència. Ara marxem fora. Al Berguedà. El pis en què estem és només de contracte per onze mesos, no està condicionat per viure-hi en bones condicions i no trobem res més. Ni lloguer ni compra. No tenim estalvis i les feines no donen per aquests preus.

Cita 21. Fragment de l'entrevista a E3

Portàvem 17 anys a Bellver, però ens volien pujar el lloguer de 500 euros fins a 700 euros. I clar, no vam poder acceptar l'oferta perquè no podem pagar això de cap manera. Hem buscat moltíssims pisos de lloguer a la Cerdanya, però és impossible i finalment vam veure que el més viable era comprar. A la Cerdanya tampoc era una opció. Els preus estan infladíssims tot i que potser més assequible que el lloguer perquè el que paguis de la casa serà per tu. No és perdut. Després de no trobar res a un preu decent vam veure que havíem de canviar el xip, hem d'anar a buscar a França o a Berguedà, perquè aquí arriba un moment que és impossible. O sigui, ningú et va a donar un crèdit per això i tu no arribes al cap de més. Aquí per un pis sense res et demanaven 250.000 euros, per exemple. I nosaltres hem fet la compra de 90.000 al Berguedà i molt millor.

Cita 22. Fragment de l'entrevista a E8.

Conec gent que lloga pisos patera a treballadors d'hostaleria per dos mesos perquè si no no hi ha gent que pugui venir a treballar i viure aquí durant dos mesos només.

Cita 23. Fragment de l'entrevista a E5.

Vas directament per compra perquè el lloguer ja l'hem descartat. Vivim aquí a la feina. En un pis que ens cedeixen. Ara no el podem deixar perquè no tenim res més. El problema és que estàs dintre de la feina i no desconnectes. Al final, per estar un temps està bé, però és molt, molt petit i poc preparat per viure. Però només trobem contractes fraudulents, preus abusius...

Cita 24. Fragment de l'entrevista a E9.

Com ja s'apuntava anteriorment, els deu entrevistats no formen part d'una realitat aïllada. Molts d'ells manifesten que tenen molta gent en el seu entorn amb les mateixes problemàtiques laborals i d'habitatge.

Aquí estem amb tot igual. Si tens alguna formació, alguna administrativa, molta sort i buscant, que està buscada, que està sota les pedres o al final és això.

Cita 25. Fragment de l'entrevista a E2.

I trobo molta gent a la meva feina i gent que conec, o sigui coneguda d'aquí del poble que estan trobant la mateixa situació. Molta gent. Molta, molta, molta, molta. I hi ha gent que no sap què fer a la seva vida. I parlo de famílies senceres. Treballadors com jo i companys de feina. I la gent plora perquè arriba un moment... [Plora]

Cita 26. Fragment de l'entrevista a E8.

Per acabar s'ha inclòs en totes les entrevistes una petita referència a la gentrificació simbòlica i com els habitants de la comarca se senten en relació amb aquesta. Més enllà dels pròpiament desplaçats, molts manifesten com la comarca està canviant molt i no acaben de veure que la Cerdanya sigui el lloc que desitgen i es puguin sentir part d'aquesta.

> *He nascut i m'he criat aquí, però tot ha canviat molt. Ara estàs aquí i és el mateix estar aquí que estar a Barcelona. Perquè vas pel carrer en unes determinades èpoques de l'any i l'únic que veus és gent de Barcelona. No veus una altra cosa. Cada vegada hi ha més gent aquí. Si tu dius "Cerdanya" a Barcelona és la segona casa de tots els pijos, tots la coneixen. I tenir casa a la Cerdanya està de moda. La gent d'aquí no pot pagar les cases. I la gent que ve en té de pasta. Vols arribar a la Cerdanya i ja pagues 13 euros de pujada i 13 de baixada, pel Túnel del Cadí. Hotels i cases són caríssimes a més. Per tant, vol dir que ja estàs limitant que el tipus de turisme sigui un. I dius, hòstia, jo estic aquí pencant tot el puto estiu. Tot el puto any. Matant-me a hores i tu una casa al mig de Barcelona d'un milió d'euros. Aquí s'hi fa un xalet amb piscina d'un altre milió d'euros. Després no sé on més un altre. Després aquesta casa d'aquí, que et ve només una setmana i la segona setmana d'agost me'n vaig a Estocolmo a passar-me una setmana en un hotel a pensió completa i plena d'activitats.*
>
> **Cita 27. Fragment de l'entrevista a E9.**

> *El que em trenca el cor és que tota aquesta construcció que fan aquí, allà, allà, allà, a tota la Cerdanya, crea oportunitats, només, per tenir... Qui té calés? Qui té calés, clar. O sigui, tu, treballador amb un salari mínim, no arribes. Què farà aquesta gent? La comarca necessita gent per treballar. I gent que alomillor no té carnet. Com pot buscar una feina... Tenint feina aquí, com podrà trobar un... Un pis.*
>
> **Cita 28. Fragment de l'entrevista a E8.**

> *La Cerdanya és per la gent de fora. Abans si, no me n'arrepenteixo de viure aquí, però els meus fills mateixos marxaran. No està pensat per viure aquí tot l'any. Que fan els meus fills aquí sent joves? Està pensat pel turisme. La gent d'aquí entre setmana no fa res. A l'estiu milions de coses: curses, concerts... i a l'hivern no ens fan res. Només quan hi ha la gent de fora. I el jovent d'aquí què? S'han de morir de fàstic? Igual que tampoc entenc per què deixen construir tant si després no hi ha aigua a l'estiu per tots. Llavors quan arriba la sequera els d'aquí ens quedem fotuts i els seus jardins ben verds. Em fa pena. Molta pena veure això, que la gent d'aquí no puguin tenir una casa maca i vinguin els de fora i puguin tenir un casoplón.*
>
> **Cita 29. Fragment de l'entrevista a E7.**

A tall de conclusió de l'anàlisi dels informants, aquests van en la línia de les dades quantitatives i mostren com efectivament la població que viu habitualment a la comarca es veu afectada per unes condicions de treball precàries i temporals que juntament grans dificultats d'accés a l'habitatge es veuen en alguns casos obligats a abandonar la Cerdanya i assentar-se en comarques veïnes.

1.1. *Transcripcions parcials de les entrevistes*[6]

Un cop analitzat el conjunt de les entrevistes s'inclou la transcripció parcial d'aquestes amb les principals aportacions de cada entrevistat per tal de poder entendre les situacions completes de cada individu.

Transcripció parcial E1

- Home. 34 anys. Distribuïdor de productes per hostaleria. Grau mitjà. Nascut a la Cerdanya i actualment es veu forçat a abandonar-la.

<u>Laboral</u>

- Treballo sobretot dijous i divendres perquè el cap de setmana és quan ve gent.
- La meva jornada laboral és de 5 del matí a 1 del migdia en temporada baixa.
- En temporada alta aquestes hores es multipliquen per molt. Just ahir em van donar el recompte d'hores extres de l'agost: 56 hores extres no remunerades. Per la meva experiència a la comarca és el més comú. Aquí depenem del turisme i és el que hi ha, et diuen. Hem d'apretar i és el que hi ha.
- El mes que menys treballo és setembre o octubre que és quan la gent marxa. El concepte vacances d'estiu no existeix per la gent treballadora de la comarca.
- Jo ara tinc un contracte indefinit en jornada completa també en temporada baixa. La trampa està en que en temporada baixa recupero les hores què he fet en temporada alta. Encara em deu 15 hores extres de l'any passat.
- Tot i estar contractat sempre les mateixes hores, a mesura que avança la setmana faig més hores. Divendres puc fer 10 hores i dimecres 5.
- A la Cerdanya sempre he treballat de cambrer o repartidor.

[6] Nota: Les transcripcions presentades a continuació no són en cap cas la transcripció integra de l'entrevista realitzada. Es tracta de petites cites i explicacions rellevants per la investigació transcrites de manera fidel a les expressions i llenguatge de la persona entrevistada

Conciliació personal i familiar

- Al concentrar-me tantíssima feina a l'agost o caps de setmana no puc anar de festes majors, no puc quedar amb els amics i no puc fer vida social. Ni de parella. Quan acabo les meves 12 hores tinc ganes de dormir i prou. I soc privilegiat que tinc un dia de festa. Tinc amics que no en tenen cap. La meva energia està exclusivament dedicada a la feina. I això t'afecta en tot. Fa dos mesos que no veig bé a la meva parella. El dia que més he treballat són 13 hores seguides.

Tipus de turisme de la comarca

- El perfil de gent que tenim és gent de classe mitja o alta que es pot permetre el luxe de comprar-se un habitatge a la Cerdanya i poder permetre's el cap de setmana aquí. Percebo que una persona de classe treballadora no es pot permetre la Cerdanya. Perfil adinerat fix de cap de setmana i festius.

Habitatge

- Jo voldria quedar-me. Soc fill d'aquí. Estimo el territori, Cerdanya. A mi em trenca el cor haver de marxar de Cerdanya. Dic que no marxo, m'expulsen. I marxo al Berguedà, perquè m'agrada el Pirineu i vull viure aquí. Allà, tot i que amb l'èxode de gent d'aquí, que no és poca, els preus estan creixent una passada. Doncs això, quan no quedin jardiners, carnissers, cambrers, perquè ens han fet fora, no sé de què viuran la gent que pugen els caps de setmana.
- Pagues el 70% del sou en el lloguer. La classe treballadora que no té habitatges heretats o contactes no podem viure al territori. Això provoca que et vegis forçat a compartir pis o a marxar, com jo. Després de set anys vivint aquí m'he mudat nou vegades. Dius prou. Fins aquí. [...]M'he mudat o perquè estava sense contracte i m'han fet fora de manera fraudulenta, perquè no em podria pagar el lloguer, perquè m'he separat i m'he buscat la vida perquè no em podria permetre aquell lloguer... O contractes fraudulents d'onze mesos que a l'estiu et feien fora per llogar a algú de fora. Marxem perquè vivim al dia. Ni podem prosperar ni podem estalviar. El que hi ha són pisos petits, sense calefacció o el que sigui.

Situacions reiterades: altres casos

- He treballat en altres empreses i és el mateix. Les hores del mes a l'agost es compensen al novembre o octubre.

Gentrificació simbòlica

- La meva intenció és marxar fora però mantenir vincles aquí i pujar a treballar aquí. De moment, fins que aguanti.

Transcripció parcial E2

- Dona. 42 anys. Atenció al client en un forn. Estudis de formació professional. Nascuda a la Cerdanya i hi viu actualment.

Laboral

- A veure, jo treballo en un forn i teòricament faig entre 23 i 30 hores a la setmana amb contracte per 23 tot l'any. Faig torn de matí, perquè a les tardes així puc estar amb les nenes i això, però clar, teòricament, perquè quan no hi ha Setmana Santa, hi ha el mes d'agost, i clar, de fer 23-30 hores, passo a fer-ne 50-60 la setmana. Teòricament treballo de dimecres a diumenge en temporada baixa. I no em contracten més perquè no hi ha gent, no hi ha horaris, si necessites tindre reforç pels caps de setmana, necessites tindre algú que li puguis donar feina tot l'any. I en temporada alta... Aquest agost he fet un promig de 60 hores a la setmana, i no volia fer hores extres, eh? Clar, i estem parlant que, per exemple, el novembre, un dimecres de novembre, treballaré 5 hores. 5 i de tranquis, eh? I llavors ja les recuperes. I en canvi l'agost... A l'agost en faré 12 i feines de prendre'm un cafè amb llet, perquè he vingut a les 6 del matí, m'aniré a prendre un cafè amb llet a les 11, perquè potser si no al final sí que em donarà algo.
- En quant a festes... doncs en temporada baixa dilluns i dimarts i a l'agost cap dia perquè si tanques un dia la gent de fora no ho accepta. I com tancaràs si és agost, et diuen, si es quan més gent teniu. Doncs perquè no podem donar l'abast amb aquest ritme de vida. No es pot.

- Bueno, sí, per viure sí. Tirar coets tampoc. Hem tingut temporades curioses. El meu marit treballa a l'hivern trepitjant neu a les pistes d'esquí i fora de l'hivern s'ha de buscar la vida en altres llocs. I per treballar a pistes el poden avisar el dia abans, o potser el mateix dia. No és fàcil viure així. I clar que l'agafarien a un altre lloc, però clar, quan portes ja tota una lluita per condicions mig dignes i un lloc de treball mitjanament bo i molts anys al mateix lloc no és tan fàcil canviar. Això sí, quan acaba l'hivern, el lloc de treball a l'empresa de l'estiu passat pot estar ocupat ja i llavors comença de nou amb una altra feina.

Conciliació personal i familiar

- Vida social, poqueta, eh? I llavors, compaginar... A la petita, a vegades me l'enduc a la feina, després ella se'n va al cole. I hobbies i coses, clar, pots fer-ho just, no entenc, perquè clar, en el moment en què et programen tot a l'agost, i a l'agost és quan tu treus la llengua. Com vas a prendre algo un dilluns a la nit o sopar fora un dilluns a la nit... Clar, el dissabte malament i el dilluns a la nit et tornes boig per trobar un lloc, per anar a prendre algo. I hobbies és que al final et costa programar-los, perquè clar, jo treballo al cap de setmana, a l'hivern treballem els dos al cap de setmana, jo al matí i ell a la tarda.

Tipus de turisme de la comarca

- Estem parlant de gent més adinerada perquè no som una comarca turística. És més aviat turística de segona residència. I són de cap de setmana, són gent de fora, Fulanito, Menganito. I repeteixen, la gent és la mateixa. No és gent esporàdica. No, la gent, el 90% és la mateixa. Perquè, clar, tenen el pis, la casa...

Habitatge

- Estem de lloguer. I llavorens pendents... A veure si pujarà el preu o no, no ho sé. I bueno, quan s'acabi el contracte... Què passarà? Ens pujaran, ens faran el carrer, no sé què, tal. No sé. De moment. Comprar impossible. Els preus que hi ha, i si has de tindre un 30% ahorrat, no sé com ho farem a la Cerdanya.

Situacions reiterades: altres casos

- Aquí estem amb tot igual. Si tens alguna formació, alguna administrativa, molta sort i buscant, que està buscada, que està sota les pedres o al final és això.

Gentrificació simbòlica

- La Cerdanya està pensada per la gent de fora. Actualment està pensada per la gent de fora. Que jo no vull marxar d'aquí, que em sento d'aquí i que la disfruto molt quan no hi ha gent, sincerament, però està pensada per la gent de fora. Perquè jo entenc que sí, a l'agost dona per fer mil actes, perquè hi ha molta gent, però el resto de l'any o entre setmana, igual que els ajuntaments programen, aquest dissabte farem, jo què sé, un correfoc. Potser podríem organitzar un corre a foc, o el que sigui el dimecres, per la gent d'aquí.

Transcripció parcial E3

- Dona. 34 anys. Actualment de baixa però sense feina a la comarca. Grau universitari en Pedagogia. De Barcelona. Ha viscut a la Cerdanya 2 anys i ara es veu obligada a marxar.

Laboral

- Des de fa un any que busco feina de pedagogia que és el que he estudiat o similar i no trobo res. Només feines temporals, precàries i a l'hostaleria. Aquesta comarca no em deixa treballar en el que voldria. Si vull viure aquí he de lluitar constantment i no puc més. No hi ha lloc per feines qualificades.

Conciliació personal i familiar

- Tinc 34 anys i hem demanat ajuda als meus pares. No podem pagar-ho tot ni sent dos persones.

Habitatge

- Conec la meva parella què és de la Cerdanya i començo a viure a la comarca amb ell, després de tres mesos de buscar pis què és una odissea, per agència, perquè només hi ha per agència. Ara marxem fora. Al Berguedà. El pis en què estem és només de contracte per onze mesos, no està condicionat per viure-hi en bones condicions i no trobem res més. Ni lloguer ni compra. No tenim estalvis i les feines no donen per aquests preus.

Transcripció parcial E4

- Dona. 58 anys. Fins a 4 feines temporals a l'any. Diversos graus mitjans. De Barcelona. Viu a la Cerdanya des de fa 20 anys.

Laboral

- Quant més festa tenen els altres més feina tinc jo. En totes les feines que faig.
- Treballo en pistes d'esquí i en temporada alta doblo les 40 hores setmanals segur i al dia unes 12 o 14. En temporada baixa no treballo gens perquè la feina és temporal, estaria sense treballar però em busco la vida en altres llocs. En un any he arribat a treballar a 4 empreses diferents.
- [Riure] A l'agost no es fa festa. I acumules festes i després potser ja recuperes.

Conciliació personal i familiar

- Vida social no en tinc. Ja m'agradaria poder fer coses. Empalmant feines temporals fa molt i molt temps que no tinc vacances.
- Quantes més activitats hi ha per fer és quan més treballo jo i, per tant, quan menys temps lliure tinc. Quan puc fer vida és quan no hi ha vida.

Tipus de turisme de la comarca

- La gent que ve de cap de setmana o de vacances normalment és gent que té casa aquí.

Habitatge

- Tinc pis de lloguer perquè coneixia algú que me'l podia llogar. No és una casa massa ben condicionada la veritat, però és el que puc pagar.

Gentrificació simbòlica

- La comarca està pensada per la gent de fora. Espero que algun dia se n'adonin que necessiten gent vivint i treballant aquí.

Transcripció parcial E5

- Home. 49 anys. Propietari restaurant. Estudis universitaris. Nascut a la Cerdanya i hi viu actualment.

Laboral

- Som autònoms i casi cada dia a l'agost hem fet 17 hores. Mesos fluixos es treballa molt poc i només fem de dijous a diumenge. Dijous per rebre mercaderies, sinó ni obriríem. I diumenge només migdia. Nosaltres depenem 90% de gent de fora. No podem obrir entre setmana perquè no hi ha el tipus de gent d'aquest restaurant. A l'agost obrim cada dia i després només treballem tres dies a la setmana. Ens adaptem als ponts i les festes. Però m'agradaria treballar més repartit. També podríem tenir personal estable. A l'estiu tenim el jovent i cada any canvien. Però si no és per jovent no sé què faríem. Ningú pot treballar només dos mesos l'any. Tenim algun treballador fix que treballa 3 dies la setmana durant l'any cobrant com si treballés 40 hores que després ja recupera a l'agost que en fa mil.

Conciliació personal i familiar

- La vida social i familiar... no tenim fills i, per tant, la familiar ja està, i els amics doncs ens espavilem amb altra gent de l'hostaleria que està igual.

Tipus de turisme de la comarca

- En el nostre cas tenim client fix de segona residència. És un perfil adinerat.

Habitatge

- Conec gent que lloga pisos patera a treballadors d'hostaleria per dos mesos perquè si no no hi ha gent que pugui venir a treballar i viure aquí durant dos mesos només.

Transcripció parcial E6

- Home. 47 anys. Cambrer. Grau mitjà. Vingut d'altres indrets de Catalunya fa 7 anys i hi viu actualment.

Laboral

- És una feina estacional. Hi ha mesos que no es treballa res i agost o Setmana Santa que fas 14-15 hores. Durant l'any treballo molt poc i recupero. Estic contractat tot l'any a jornada completa i anem fent de més i de menys.

Conciliació personal i familiar

- La vida social sé que del 15 de juliol a la primera de setembre no en tinc i ja ho tinc clar. I no és que no faci vida social a l'agost, és que no en faig mai perquè quan puc no hi ha res a fer. Ni restaurants oberts ni llocs on anar ni activitats per fer. Jo no em puc queixar però conec gent que ho esta passant malament.

Tipus de turisme de la comarca

- La gent que ve al restaurant és gent amb poder benestant, bé, amb segona residència segur.

Gentrificació simbòlica

- El problema que tenim a la Cerdanya és molt més evident i majúscul. La Cerdanya sempre l'equiparo a Ibiza. Inclús vinc de la Costa Brava i no passa això. Aquí 1200 euros un pis amb un sou reduïdíssim i un munt d'hores per res. Perquè no t'ho pots permetre.

Jo em considero una persona molt afortunada, però sí que és veritat que o fan un canvi, no sé com, o això acabarà... nosaltres ens vam plantejar de no obrir a les nits per falta de cambrers, per la vivenda, el sou i tot el que tu vulguis. O s'arregla d'alguna manera o això petarà.

- La comarca... jo et parlo com una persona de fores, però sí que gent d'aquí que no li agrada la comarca com és ara. Això ho he escoltat més d'una vegada de gent d'aquí de tota la vida. Jo la vaig conèixer així però també sap greu. Si t'ho pares a pensar això s'està enfocant a donar més privilegi a la gent de fora de cap de setmana que a la gent d'aquí, que deixaran de viure-hi. No et pots sentir identificat en un lloc que no t'està fent costat a tu sinó que primer el que vingui de fora i es gasti una casa de 600.000 euros que tu què ets d'aquí de sempre perquè no tens ni feina ni casa.

Transcripció parcial E7

- Dona. 54 anys. Cambrera i cuinera. Grau mitjà en administració d'empreses. Nascuda a la Cerdanya i hi viu actualment.

<u>Laboral</u>

- Tinc dues feines i no arribo a final de mes. Tinc tres fills, soc separada i no em passa ni un duro el seu pare i mantenir-los amb llum, calefacció i cotxe que també necessites a una comarca com la Cerdanya... doncs no pots. Més hores que un burro i pics de feina molt al·lucinants. Cap de setmana a saco, Setmana Santa molt a saco, a l'estiu, a l'agost que acabes rebentat... El meu horari és de dimecres a diumenge: dimecres i dijous habitacions i de divendres a diumenge des de les 9 del matí a 6 o 7 de la tarda. Sense parar. I el sou 900 euros, no dona. A l'agost fins a 14 hores diàries he tingut en altres feines i cap dia de festa... I al cap de setmana treballes molt, però entre setmana et menges els mocs.

  I l'altra és que una cosa és treballar i l'altre és que et preguin el pèl i aquí t'ho fan a tot arreu. Diuen que la gent no vol treballar. Clar que volem treballar però amb unes mínimes condicions. He tingut contractes de 20 hores setmanals i ens feia 10 o 11 diàries. Sempre he treballat d'això perquè poc més hi ha i és sempre més del mateix i tots estem igual.

- Entrevistador: La teva feina està ben pagada?
  [Rotund]. No.

Conciliació personal i familiar

- La compaginació de la vida social i familiar amb la laboral és no fer-ne. Quan tothom fa vacances i els nens tenen festa tu no pots. I els meus fills només et veuen passar, no els veus. Són coses que et fan emprenyar. Però m'agrada viure aquí. Vull viure aquí. Però vols fer un sopar amb els amics o els mateixos companys de feina no pots perquè entre setmana està tot tancat i no tens vida. I si ets una persona gran com jo que ja ha disfrutat doncs encara, però el jovent ho té molt fotut perquè això no es forma de vida. Pel jovent no hi ha feines aquí. La meva filla gran s'ha quedat a Barcelona.

Tipus de turisme de la comarca

- La gran majoria de gent és gent de segona residència que segons com ni fan gasto aquí. També els preus dels menús i les coses aquí no tothom s'ho pot permetre. I les que venen, venen aquí amb un perfil de superioritat de que són més que tu i que ningú perquè tenen més calers i més pasta.

Habitatge

- Ara visc en un pis meu, que em va deixar la meva tieta. Si no me l'hagués deixat seria impossible aquí. Sent ara de propietat ja no em queda res del sou. Abans que es moris la meva tieta tenia gran feina per pagar el lloguer. Mesos que no podia pagar. 600 euros per un pis de merda cobrant-ne 900.

Gentrificació simbòlica

- Gràcies al turisme no vivim, malvivim. El meu avi vivia abans del turisme i vivia perfectament. No és manera de viure aquesta.
- És el que hi ha. Jo vull viure aquí. Soc filla d'aquí, però de petita vaig viure uns anys a Barcelona i de seguida vaig voler tornar. No m'agrada Barcelona.

M'agrada Bellver i no me n'arrepenteixo però costa. Tinc molts bons records del Bellver d'abans. Ara no és el mateix. Hi ha pobles de Lleida o altres llocs on ha de ser més fàcil. No m'estranya que el jovent se'n vagi. No és viable. Si sempre t'has de dedicar a servir copes... No hi ha feines per gent jove.

- La Cerdanya és per la gent de fora. Abans sí, no me n'arrepenteixo de viure aquí, però els meus fills mateixos marxaran. No està pensat per viure aquí tot l'any. Que fan els meus fills aquí sent joves? Està pensat pel turisme. La gent d'aquí entre setmana no fa res. A l'estiu milions de coses: curses, concerts..., i a l'hivern no ens fan res. Només quan hi ha la gent de fora. I el jovent d'aquí què? S'han de morir de fàstic? Igual que tampoc entenc per què deixen construir tant si després no hi ha aigua a l'estiu per tots. Llavors quan arriba la sequera els d'aquí ens quedem fotuts i els seus jardins ben verds. Em fa pena. Molta pena veure això, que la gent d'aquí no puguin tenir una casa maca i vinguin els de fora i puguin tenir un casoplón.

Transcripció parcial E8

- Dona. 53 anys. Personal de neteja sanitària i hores extres de neteja de segones residències. Estudis bàsics. Arriba a la Cerdanya des de Portugal fa 17 i actualment s'ha vist obligada a abandonar-la. Català gairebé perfecte.

<u>Laboral</u>

- M'aixeco a les 6 del matí perquè el meu marit treballa a l'obra i li faig el menjar. Els restaurants són molt cars, cada cop més. La gent treballadora no es pot fer ni un menú. Li faig un "tupper". Cada dia, cada dia. De dilluns a dissabtes treballa ell. Jo de dilluns a dilluns amb 1025 euros. Surto de la meva feina i vaig amb el nen a netejar cases d'extra. No és gens fàcil. Empalmant feines una darrere d'altres. I així moltíssima gent.

<u>Tipus de turisme de la comarca</u>

- La gent que ve de vacances... òbviament té una classe molt més alta. I tant. No s'ho pot permetre qualsevol. Una classe treballadora de Barcelona no es pot llogar un pis aquí per venir a passar uns dies. Impossible. Ha de ser gent que té molts calés. I una vida de luxe. I tu veus això amb la gent.

Habitatge

- Portàvem 17 anys a Bellver però ens volien pujar el lloguer de 500 euros fins a 700 euros. I clar, no vam poder acceptar l'oferta perquè no podem pagar això de cap manera. Hem buscat moltíssims pisos de lloguer a la Cerdanya però, és impossible i finalment vam veure que el més viable era comprar. A la Cerdanya tampoc era una opció. Els preus estan infladíssims tot i que potser més assequible que el lloguer perquè el que paguis de la casa serà per tu. No és perdut. Després de no trobar res a un preu decent vam veure que havíem de canviar el xip, hem d'anar a buscar a França o a Berguedà, perquè aquí arriba un moment que és impossible. O sigui, ningú et va a donar un crèdit per això i tu no arribes al cap de mes. Aquí per un pis sense res et demanaven 250.000 euros, per exemple. I nosaltres hem fet la compra de 90.000 al Berguedà i molt millor.
- Però aquesta decisió va ser molt, molt impactant per nosaltres, però, principalment pels nens. Clar. Vam plorar molt, perquè la nena, la mitjana, sobretot, que va venir aquí en un any i mig i va ser la pitjor cosa que ha fet. Clar. Fa dos anys que ens hem canviat allà i la nena no ha acceptat. No ha acceptat. No. No. Se nega a viure allà i no surt al carrer, perquè allà el lloc no li diu res. Clar, no és... Lo passa molt malament. El seu poble és Bellver i tardi el temps que tardi ho serà sempre, saps? La seva vida i els seus ideals i tot això, perquè el seu poble de sempre, la seva gent. La seva gent és Bellver. I el nen va ser una mica més fàcil. El cap d'un any i mig, va trobar dos amiguets allà i ara és més fàcil. Va fer més fàcil tota la integració.
- I clar, ara em dono compte que hem trobat una manera de... O sigui, de solucionar la nostra vida, però tot això és un impacte molt gros, o sigui, molt gran, a la família. Perquè hi ha sentiments, hi ha... No sé com explicar-lo. És molt difícil, és molt difícil l'adaptació.
- El lloguer mínim per tota una família, un mínim de condicions humanes, perquè això també és una altra història, 700 euros. I ara, després de 17 anys aquí i et fan fora i el lloguer, 17 anys tirant els calés. I de cop 200 euros més. I em va dir, no, no, cap problema. El que em pagueu vosaltres en un mes m'ho paguen en una setmana. I jo els vaig dir que molt bé, les claus són seves, el carrer és meu. M'entens?

- O sigui, nosaltres, treballadors normals, és impossible fer una compra a la Cerdanya, impossible. Mes a mes, suportar els lloguers, me sembla impossible.
- No sé què dir, però això va ser una situació que nosaltres, família, ens va marcar profundament. I sobretot els meus fills, clar. T'impacta, saps? Ho veus. Els nens no han de dir res. Ho veus en la seva cara, les seves actituds. No volen sortir al carrer. No vull conèixer res. No vull fer amistats. No vull res d'aquí. No soc d'aquí. Ostres, això és molt impactant, saps? I estic parlant d'una nena que és gran, ja té 20 anys, i no accepta.
- Per exemple, vas a Berguedà, però depens d'un cotxe per pujar i baixar. Perquè el bus no arriba mai. És un altre problema. Saps?
- El meu marit i jo treballem a la Cerdanya. Tots dos. Tenim dos cotxes, pujar i baixar cada dia. El nen segueix a l'escola, de Bellver, perquè em va dir que sobretot mama, no em treguis de l'escola, sisplau. Perquè això sí que no em puc suportar-ho.

<u>Situacions reiterades: altres casos</u>

- I trobo molta gent a la meva feina i gent que conec o sigui coneguda d'aquí al poble que estan trobant la mateixa situació. Molta gent. Molta, molta, molta, molta. I hi ha gent que no sap què fer a la seva vida. I parlo de famílies senceres. Treballadors com jo i companys de feina i la gent plora perquè arriba un moment... [Plora]
- Per exemple, hi ha una altra nena que va arribar fa mig any al mateix bloc, que van vindre de Puigcerdà. 30 anys. Els seus pares van viure 30 anys a la mateixa casa i els amos es van morir i els seus fills els van dir o compren la casa per 300.000 euros o fora. Un mes per decidir. Un mes. Aquesta gent va plorar. I han de pujar cada cop, cada dia a Puigcerdà a la seva feina. I la nena no accepta. La nena està plorant. Estan tractant a la gent de treure'ls a la força de la Cerdanya, perquè la gent no arriba. No pot. I coneixes molts casos de gent. A la feina hi ha quatre. Hi ha gent molt diversa. Gent d'aquí, gent que ha vingut de fora. Un home que treballa amb mi, que té quatre fills, van viure molts anys a la Cerdanya. I va passar el mateix. Un cop a l'altre, o compres, o fora o el lloguer pujarà 200 o 300 euros. Van anar a viure a França.

O sigui, hi ha molta gent que l'està passant molt malament. Això de l'habitatge a la Cerdanya per a la gent treballadora està fatal. En un any i mig, més o menys, hi ha tres matrimonis, tres que van anar cap a Bagà.

Gentrificació simbòlica

- El que em trenca el cor és que tota aquesta construcció que fan aquí, allà, allà, allà, a tota la Cerdanya, crea oportunitats, només, per tenir... Qui té calés? Qui té calés, clar. O sigui, tu, treballador amb un salari mínim, no arribes.
- Què farà aquesta gent? La comarca necessita gent per treballar. I gent que alomillor no té carnet. Com pot buscar una feina... Tenint feina aquí, com podrà trobar un... Un pis.
- Reconec que hi ha gent que viu aquí, que és de Barcelona, que sembla que són més que nosaltres. Com si nosaltres fórem morts de fam i que gràcies a ells tenim per menjar.

Transcripció parcial E9

- Dona. 20 anys. Treballa en una hípica. Diversos graus mitjans en equitació, natura i esport. Nascuda a la Cerdanya i hi viu actualment.

Laboral

- Jo treballo en una hípica. A l'hivern cuidem cavalls i fem tasques internes, però a l'estiu i caps de setmana tot es multiplica per molt i fem excursions, classes i demés. Gairebé amb la mateixa quantitat de personal. Faig unes 10-11 hores a l'estiu. Amb una horeta justa per dinar.
- Entrevistador. Dies de festa a l'estiu?
  Para mi no existe esto [Riu] A l'estiu zero, ni un. Després, durant l'any hem anat recuperant els altres dies, saps?
- Per viure, sí, em dona per viure. Em puc pagar les coses.
  El que no puc fer, per exemple aquest any, és agafar i marxar de vacances. I som dos, clar. Sort que visc amb la meva parella. Sinó, no podria viure sola.

Conciliació personal i familiar

- Vida social..., vida social no en tens. Amb el temps intentes gestionar-te, intentes aprendre. [...]
  Comences a les 9 del matí, acabes a les 2, el temps de dinar i tombar-te 5 minuts, i no et dona temps a més. I plegues a les 9 de la nit. El que passa amb aquestes feines, que vulguis o no, la gent, normalment quan fa coses és el finde.
  Al final t'acabes gestionant i t'ho acabes fent. Però és una putada tenir festa un dimarts o un dimecres. Què fas? Tothom treballa, tothom estudia... O dius, vaig a sopar, no, perquè està tot tancat. Vaig al cine, no, perquè no n'hi ha. Vaig a...
  És que no pots fer res. I més aquí. Perquè tu realment quan pots fer algo aquí és al cap de setmana. O a l'agost, quan hi ha gent. Quan està programat és l'agost.

Tipus de turisme de la comarca

- És que el turisme de moda que està aquí és tenir una casa. Si tu vens a la Cerdanya pagant un hotel, ets pobre. Ets pobre, sí, sí. Ah, tu vas a un hotel i jo tinc una casa, tio! Mira, aquestes últimes setmanes que he sortit d'excursió,
  a tots els que els hi preguntes, esteu per aquí a prop, no sé què, tots menys una persona tots els altres tenen casa. O el meu amic té casa, o jo tinc casa,
  o ella té casa... És molt heavy. És molt heavy.
- Gent que no és de la comarca és gent de classe més alta. La majoria tots tenen pasta.

Habitatge

- Vas directament per compra perquè el lloguer ja l'hem descartat. Vivim aquí a la feina. En un pis que ens cedeixen. Ara no el podem deixar perquè no tenim res més. El problema és que estàs dintre de la feina i no desconnectes.
  Al final, per estar un temps està bé, però és molt molt petit i poc preparat per viure. Però només trobem contractes fraudulents, preus abusius...

Gentrificació simbòlica

- He nascut i m'he criat aquí però tot ha canviat molt. Ara estàs aquí i és el mateix estar aquí que estar a Barcelona. Perquè vas pel carrer en unes determinades èpoques de l'any i l'únic que veus és gent de Barcelona. No veus una altra cosa. Cada vegada hi ha més gent aquí. Si tu dius "Cerdanya" a Barcelona és la segona casa de tots els pijos, tots la coneixen. I tenir casa a la Cerdanya està de moda. La gent d'aquí no pot pagar les cases. I la gent que ve en té de pasta. Vols arribar a la Cerdanya i ja pagues 13 euros de pujada i 13 de baixada, pel Túnel del Cadí. Hotels i cases són caríssimes a més. Per tant, vol dir que ja estàs limitant que el tipus de turisme sigui un. I dius, hòstia, jo estic aquí pencant tot el puto estiu. Tot el puto any. Matant-me a hores i tu una casa al mig de Barcelona d'un milió d'euros. Aquí s'hi fa un xalet amb piscina d'un altre milió d'euros. Després no sé on més un altre. Després aquesta casa d'aquí, que et ve només una setmana i la segona setmana d'agost me'n vaig a Estocolmo a passar-me una setmana en un hotel a pensió completa i plena d'activitats.

Transcripció parcial E10

- Home. 24 anys. Cambrer. Grau universitari en Turisme. Nascut a la Cerdanya i hi viu actualment.

Laboral

- Un cop acabada la carrera volia tornar a la Cerdanya, però no vaig trobar cap feina qualificada de lo meu i, per tant, l'únic que hi havia era hostaleria. I cap allà que vaig anar.
- Treballo de dijous a diumenge tot l'any amb un contracte de 30 hores setmanals, amb pics de més i menys feina i sobretot concentrada de dijous a diumenge. És cert que en moments de més feina en feia moltes més de 40 hores i m'ho pagaven en negre. A l'agost però, fèiem moltes més hores i treballem cada dia.
- He arribat a cobrar 5,5€ l'hora.

Conciliació personal i familiar

- Quan acabes de currar tantes hores estàs petat i, per tant, l'únic que faig quan treballo tantíssim i plego és dormir.
- Acabes tenint els amics a la feina perquè veure't amb amics poc. La novia la veig quan puc en temporada baixa anant a Barcelona a veure-la i els amics doncs a la feina. A l'estiu molt més complicat i en èpoques de poca gent doncs de dilluns a dimecres fas el que pots. A la comarca entre setmana no hi ha massa per fer.

Tipus de turisme de la comarca

- Jo tinc claríssim que és gent que té casa aquí. I òbviament gent amb diners. Està clar.

Habitatge

- Amb la feina temporal que tinc, els pocs estalvis i els preus de la Cerdanya visc amb els pares. No perquè vulgui, sinó perquè és el que hi ha. És impossible arribar a pagar un lloguer o comprar un pis. Inimaginable. Soc de tota la vida de la Cerdanya, he nascut i crescut aquí, i em vull quedar i independitzar, però no puc.

Situacions reiterades: altres casos

- Tothom està igual. Ara mateix ens pensem que això és Barcelona i no ho som. Som gent de classe mitjana potser, però amb lloguers de Pedralbes perquè no tothom cobra bé. I la gent d'hostaleria menys. Cobrem fatal. No sé si la gent és molt rata i cobra molts pels pisos o no sé què passa, però tothom està igual. Jo he vist aquest estiu pisos per 2.000 euros l'agost.

Gentrificació simbòlica

- Estem en un rumb que no és el correcte. Se'ns en va de les mans i ens estem tornant una Barcelona rica i ni ho som ni ho podem ser. Tot puja i tothom cobra el mateix que abans amb un nivell de vida més costós.

2. Observacions no participants

Pel que fa a la segona part de la variant qualitativa de l'anàlisi, es presenten els principals resultats de l'observació no-participant realitzada al centre neuràlgic de Puigcerdà durant dos dies i un petit estudi sobre la reorientació i els canvis en les activitats econòmiques a la comarca.

2.1. Activitat i ocupació de l'espai públic.

Per tancar aquest primer apartat, es fa una breu aproximació a quin és el nivell d'activitat de la comarca i qui ocupa l'espai públic de la comarca a través de mètodes d'estudi qualitatius. Serà mitjançant una observació no participant en les principals artèries comercials de la capital cerdana que es determinarà quin perfil de gent ocupa l'espai públic en la mateixa hora però en dies i contextos diferents. Quin perfil de gent ocupa el carrer, quines són les activitats que poden estar duent a terme o quin és l'ambient i l'entorn de cada moment. Es determinen com escenaris de recerca els dos principals carrers de la Vila de Puigcerdà (carrer Espanya i carrer Major) i la Plaça Santa Maria. L'observació consta de dues parts: una primera duta a terme el dia 29 de novembre, dimarts feiner en temporada baixa i una segona feta el divendres 9 de desembre, en ple pont de la puríssima durant la temporada alta. En ambdues observacions l'hora seleccionada és de 19:00 a 20:15 aproximadament. Amb aquests horaris s'observa l'última hora d'obertura dels comerços i el tancament d'aquests.

A continuació es presenta una síntesi del diari de camp de les dues observacions fetes:

Sessió 1

Data: Dimarts 29 de novembre del 2022
Llocs d'observació: Trajecte Bellver-Puigcerdà i recorregut pels carrers de Puigcerdà.
Hora d'inici: 19:20h
Hora final: 20:05h

"Surto de Bellver a les 19:20h de la tarda. De camí a Puigcerdà, molt poc trànsit, el trajecte dura uns 20 minuts i compto entre 5 i 10 cotxes. L'arribada és fluida, molt pocs vehicles entren i surten de Puigcerdà. Els pocs que hi ha, són turismes i furgonetes. Probablement venen de treballar. No són cotxes luxosos. L'aparcament és fàcil, aparco gairebé el centre del poble. Són les 19:40h i em trobo en ple centre del carrer Espanya i enfilo amunt, direcció a la Plaça Santa Maria. Baixo pel carrer Major i torno a pujar pel carrer Espanya.

Pel que fa als negocis, no tots estan oberts. Els que sí que ho són, pràcticament no hi ha gent comprant dins. Pocs dependents, probablement són els mateixos propietaris que regenten les botigues. Son gent de mitjana edat. Molts d'ells sembla que recullin i netegin. Alguns dels locals tancats són una pizzeria, una botiga de decoració i tèxtil per la llar, algun negoci de roba, esports o joguines.

A la Plaça Santa Maria, la majoria de bars i restaurants estan tancats. Les terrasses recollides i les xurreries tancades. Al carrer Major sobretot i destaca el Pans and Company que és obert i amb força gent i molt diversa pel que fa a edat i ètnia. Els llums de Nadal són tots oberts.

Pel que fa a la gent present al carrer, és poca i diversa. En alguns moments els carrers són desèrtics. La poca gent que passa és sobretot gent decidida i amb un objectiu concret. Poca gent passejant. Algun grup d'adolescents. Una noia amb una guitarra a l'esquena, gent amb poques bosses de compra i poques famílies són exemples de vianants. Sobretot gent sola. Alguns paren a parlar entre ells. Predomina el català.

A les 20:05h es dona per tancada l'observació. La totalitat de les botigues estan tancades i no queda pràcticament ningú al carrer".

Il·lustració 1. Carrer Espanya de Puigcerdà un dimarts feiner del mes de novembre. Font. Elaboració pròpia.

Sessió 2

Data: Divendres 9 de desembre del 2022
Llocs d'observació: Trajecte Bellver-Puigcerdà i recorregut pels carrers de Puigcerdà.
Hora d'inici: 19:00h
Hora final: 20:25h

"Aquest cop surto de Bellver abans. Són les 19:00h de la tarda. A diferència de la primera vegada aquest cop trobo molt trànsit a la carretera i vehicles tipus familiar, grans i d'alta gamma. Porsche, Audi, BMW o inclús algun Jaguar són les marques més recurrents. Tardo 30 minuts a arribar i aparcar: aquest cop hi havia molts vehicles tant a la carretera com a l'entrada de Puigcerdà. Aparco als afores, el centre està col·lapsat. A les 19:35 estic de nou al carrer Espanya. L'ambient és diferent. D'entrada, sona música per uns altaveus instal·lats al llarg del centre comercial de Puigcerdà i els negocis estan tots oberts. Només estan tancats una botiga de bricolatge i una peixateria. Aquest cop totes les botigues de roba, complements i calçat, predominants al centre de la Vila, compten amb com a mínim dos dependents, joves. Els comerços tenen força gent al seu interior. Segueixo el mateix recorregut de la primera observació. Els bars de la Plaça Santa Maria aquest cop estan tots oberts, amb totes les terrasses muntades, estufes parades i tot ocupat. Al parc de la plaça hi ha nens jugant. Les xurreries estan obertes i tenen cua. Al centre de la plaça hi ha un escenari muntat.

Il·lustració 2. Plaça Santa Maria de Puigcerdà un dia en ple pont del desembre. Font. Elaboració pròpia.

Està plovent i fa fred, però això no impedeix que la gent passegi pel carrer. Els carrers i els bars estan plens. El grup predominant són famílies amb nens petits. La gent al carrer és més homogènia, estan majoritàriament passejant amb bosses a la mà i mirant aparadors. Són gent molt més arreglada que en l'observació anterior. Com a tònica general, abrics llargs i talons per les dones i jerseis i pantaló de mudar pels homes. Uns i altres força pentinats i en el cas de les dones, amb maquillatge i bolsos. És freqüent també observar famílies diferents passejant juntes. Aquest cop, no tants grups d'adolescents. Més aviat són joves també molt arreglats. La gent que passeja sembla que, per la roba que porta, sigui d'un estatus més elevat que la gent que ocupava el carrer en la primera observació. Ressalta la diferència en la vestimenta, l'actitud i l'ocupació de l'espai públic; predomina l'oci. Aquest cop escolto més presència de castellà.

Il·lustració 3. Plaça Santa Maria de Puigcerdà un dia en ple pont del desembre. Font. Elaboració pròpia.

Són les 20:05h i mentre a la primera observació la totalitat dels comerços estaven tancats, ara segueix tot ple. Molta gent al carrer. Fins al voltant de les 20:25 no comencen a tancar els primers comerços i la gent es comença a dispersar."

Il·lustració 4. Plaça Santa Maria de Puigcerdà un dia en ple pont del desembre. Font. Elaboració pròpia.

Il·lustració 5. Carrer Major de Puigcerdà un dia en ple pont del desembre. Font. Elaboració pròpia.

Il·lustració 6. Plaça Santa Maria de Puigcerdà un dia en ple pont del desembre. Font. Elaboració pròpia.

Il·lustració 7. Plaça Santa Maria de Puigcerdà un dimarts feiner del mes de novembre. Font. Elaboració pròpia.

Il·lustració 8. Carrer Major de Puigcerdà un dimarts feiner del mes de novembre. Font. Elaboració pròpia.

Il·lustració 9. Plaça Santa Maria de Puigcerdà un dimarts feiner del mes de novembre. Font. Elaboració pròpia.

La principal conclusió que s'extreu de les observacions és que la gent que ocupa el carrer entre setmana i en temporada baixa difereix molt de la gent que hi és present durant els caps de setmana i festius. La gent, els hàbits, la vestimenta o l'ús de l'espai públic, en síntesi: la classe social. En el segon cas sembla gent amb més poder adquisitiu. També canvien l'ambient o el volum de gent, massificant la comarca en èpoques de màxima afluència de visitants.

Així doncs, sembla que el xoc cultural és important i que la Cerdanya té dues cares: la dels habitants habituals i la del turisme i el segons residents. Els primers s'adapten a les necessitats i costums dels segons de manera que el *modus vivendi* tradicional de la comarca s'està transformant. Un exemple d'aquesta adaptació i transformació són les activitats que es duen a terme a la comarca: la quantitat i la tipologia d'aquestes. Observant l'agenda d'activitats, també en períodes diferenciats de màxima i mínima afluència de turistes i segons residents, ressalta a simple vista la diferència en quantitat d'activitats. La gran majoria d'aquestes es concentren en períodes d'alta ocupació a la Cerdanya com és el mes d'agost. En canvi, en períodes de poca afluència de visitants, no es programen pràcticament activitats. A la vegada, aquestes estan orientades als segons residents mentre normalment els habitants usuals treballen per satisfer les necessitats d'aquests.

2.2. Activitats econòmiques a la capital de la comarca

Finalment, per tancar l'anàlisi qualitativa, el desembre del 2022 es realitza una classificació genèrica dels locals de la principal artèria comercial de la capital cerdana com a mostra representativa de la realitat empresarial, eminentment comercial, de la Vila de Puigcerdà. Aquesta és la segona observació de l'estudi i presenta com el gran gruix de locals comercials es poden classificar en la categoria que s'anomenarà "Roba, complements i calçat". Dels 42 negocis actius comptabilitzats al carrer Major de Puigcerdà, 26 s'emmarquen dins aquesta. El segon tipus de negoci més present són els bars i les cafeteries, que se'n comptabilitzen fins a 3 en aquest carrer. També s'hi troba dues carnisseries, dues perruqueries i dues òptiques. Una botiga de joies, una floristeria, una pastisseria, una perfumeria, una llibreria, un estanc i una botiga de joguines completen el recompte. La presència de petits negocis de proximitat i locals és escassa i el centre comercial comença a veure's representat per grans marques i franquícies. Hi destaquen logotips com Calcedònia, Perfumeria Júlia, Pans and Company, Quiksilver, Sunglass hut, Natura, Pimkie, Frankie, The North Face, Grifone, Geox, entre d'altres. [7]

[7] Dades recollides en data 5 de desembre del 2022.

Així doncs, s'observa un predominant model comercial força homogeni i concret d'oci i entreteniment basat en el consum de productes i serveis de no-estricta primera necessitat i una forta presència de grans marques en detriment del comerç local. Encara es veuen, amb paciència, les restes d'una antiga merceria de poble que va abaixar la persiana fa escassos mesos i on ara destaca una moderna cafeteria.

Il·lustració 10. Antiga merceria Juanita.
Font. Associació de comerç de Puigcerdà

Il·lustració 11. Actual Kosmös Cafè.
Font. Kosmös Cafè a Google

VI. CONCLUSIONS I DISCUSSIÓ

A l'inici de la investigació s'exposava la complexitat del fenomen que es plantejava estudiar i la multisectorialitat d'aquest. Tot i això, es dona per complert l'objectiu de la investigació d'apropar-se a la problemàtica des de la perspectiva metodològica de les ciències socials. Des les dues branques d'investigació proposades inicialment es pot concloure que efectivament la Cerdanya està immersa en un procés de gentrificació que avança en diversos vessants del model socioeconòmic cerdà de la següent manera:

En primer lloc, la comarca compta amb una estructura poblacional en procés d'envelliment i sense relleu generacional donada la baixa taxa de natalitat. De totes maneres, però, la població a la Cerdanya no deixa d'augmentar i ho fa a causa de les immigracions internes entre comarques catalanes. Sense poder comprovar quin és l'origen d'aquesta immigració com la resta d'indicadors han anat apuntant, sembla que es tracta d'una població amb un major poder adquisitiu i d'una classe social elevada que pugui suportar el cost econòmic de viure a la Cerdanya. En la mateixa línia, les taxes d'emigració són prou destacables com per a pensar que una part de la població s'està veient expulsada de la comarca. A la vegada, la comarca compta amb un alt percentatge de població temporal i segons residents que com s'ha pogut comprovar a través de les observacions no participants, alteren i transformen la vida social i cultural de la Cerdanya.

Per altra banda, el nivell de renda que presenta la comarca s'ha vist reduït amb el pas dels anys, mentre el sector serveis augmentava en detriment del sector de l'agricultura. Així doncs, com succeeix en altres punts de la geografia mundial, la gentrificació a la Cerdanya està transformant els sectors productius tradicionals. Les observacions també confirmen com s'està perdent el petit comerç i cada vegada el centre comercial de Puigcerdà està més orientat a l'oci i l'entreteniment dels segons residents a través de les grans marques. En la mateixa línia, molts treballadors estan immersos en la pressió, temporalitat i precarietat del sector serveis orientat al turisme de neu, l'hostaleria o l'atenció als comerços. L'estacionalitat provoca situacions de col·lapse tant en les infraestructures com en la vida laboral i social dels treballadors del sector, sovint joves i vulnerables.

Finalment pel que fa a l'habitatge, aquest resulta inaccessible en molts casos per la població habitual. Així ho mostren les dades quantitatives en relació amb als preus de lloguer i compra però també les entrevistes en profunditat estudiades. La intensitat de construcció no para de créixer molt per sobre de la d'altres comarques mentre el parc d'habitatges cerdà ja està totalment dominat per les segones residències, molts cops de luxe.

Gràcies a les entrevistes en profunditat i les observacions es reforcen les dades quantitatives que ja apuntaven el fenomen de la gentrificació. Igualment, amb les entrevistes es pot afirmar amb una mica més de certesa que les dades de migracions internes entre Berguedà, Alt Urgell i Cerdanya fan referència amb una major probabilitat al flux de persones que abona la Cerdanya i emigra cap a les comarques veïnes on els preus de l'habitatge i les condicions laborals permeten l'assentament de la població.

Amb tot, doncs, el procés en el qual està immersa la comarca de la Cerdanya no difereix massa dels exemples de gentrificació rural exposats en el marc teòric. Cal tenir en compte, però que hi ha diverses formes i expressions de gentrificació rural i que no tots els habitants autòctons que no poden suportar el pes d'aquests canvis estructurals són expulsats de la comarca. Alguns poden ser expulsats només pel que fa a l'habitatge, mantenint la vida social i laboral a la comarca. D'altres aguanten les condicions imposades i resisteixen a l'embat patint el que es defineix amb el nom de gentrificació simbòlica. Per tant, doncs, el procés de substitució pot no ser tan evident en alguns casos i convertir únicament, sense menysprear la gravetat del fet, la comarca de la Cerdanya en una zona temporal d'esbarjo, oci i entreteniment de les classes benestants catalanes.

Finalment, a tall de conclusió, tot apunta que la Cerdanya i els territoris rurals que puguin estar patint un procés similar no s'estan despoblant com apunten alguns teòrics, sinó que s'estan repoblant. S'hi produeixen canvis en l'estructura poblacional amb conseqüències socials econòmiques o laborals entre d'altres, que disminueixen la població habitual però massifiquen aquestes zones en determinants moments de l'any.

Per tant, i d'acord amb la cita que iniciava l'estudi, la gentrificació, i en aquest cas la seva variant rural, expliquen dinàmiques de dominació d'una classe social més ben posicionada cap a una altra de més vulnerable.

Arribats en aquest punt, i sense perdre de vista la complexitat del fenomen estudiat, és de primera necessitat continuar indagant i investigant des de les ciències socials aquest tipus de processos socials amb la finalitat de generar un debat col·lectiu entorn la problemàtica.

De cara a seguir avançant en l'anàlisi de la gentrificació rural seria interessant poder comptar amb indicadors específics sobre aquesta qüestió, tant quantitatius com qualitatius. L'IPC desagregat per comarques o un major nombre d'entrevistes i qüestionaris tant en l'àmbit de l'habitatge com en qüestions laborals, socials o polítiques en serien un exemple. Finalment i com a eix central d'una nova dimensió d'anàlisi, l'estudi del paper que tenen les administracions públiques en tot aquest procés, ja que com s'ha mostrat en altres indrets del món, sovint aquestes són les principals impulsores i valedores d'aquest model socioeconòmic.

VII. EPÍLEG

Trencant amb la sociologia

Sovint, el que tampoc és fàcil per aquells que ens decidim a allunyar-nos de tot allò que ens fa ser qui som i intentar assolir el coneixement objectiu és precisament això; desvincular-nos. No deixem de ser persones, i en sociologia el subjecte i l'objecte d'estudi som el mateix. Un individu social estudiant la societat. No és senzill. En aquest cas que he tractat encara és més evident. La tasca que em proposava era desfer-me de tota aquella ideologia que em fa ser qui soc per intentar estudiar un fet que ja tenia molt clar per dotar-lo de dades i informacions que validessin la hipòtesi que em plantejava. Efectivament, la Cerdanya, com molts altres indrets propers i no tan propers, està canviant i tècnicament parlant, està patint un procés gentrificador. Assumir això, tampoc és fàcil. Ja no com a sociòleg, sinó com a persona que ha nascut i crescut a la comarca. És dur veure com el teu futur aquí és inexistent si no passes per l'aplanador del turisme adinerat. Fins que ja no quedi ningú per viure-hi ni donar-hi vida més enllà dels caps de setmana i els festius.

Des de la col·lectivitat, més dur és veure com els teus veïns, amics o familiars ho poden arribar a passar molt malament fins a veure's desplaçats de la comarca per falta de recursos. I no te n'adones ni ets capaç de fer-te la idea de la magnitud del problema fins que no has tractat amb aquest de primera mà. Moltes gràcies als 10 anònims que heu compartit la vostra història i heu posat de manifest un problema que cada cop afecta i preocupa a més gent.

Tal com requereix la disciplina, ha tocat aparcar sentiments, emocions, l'escriptura literària i poètica i els titulars ressonants per validar el que ja imaginàvem molts, i no ha estat fàcil.

El que toca ara és fer front a la situació i lluitar per revertir-la. Us hi espero.

VIII. FONTS BIBLIOGRÀFIQUES

Adam, S. (2021). *L'estiueig a la Cerdanya. Urbanisme, cultura i lleure des del 1850*. Efadós Editorial.

Aldomà Buixadé, I., Ramon, J., & Ratés, M. (2022). *Atles del món rural 2022 Despoblament o revitalització?* (Associació d'Iniciatives Rurals de Catalunya, Associació Catalana de Municipis de Catalunya, Fundació Transparència i Bon Govern Local, & Associació de Micropobles de Catalunya, Ed.; Vol. 1). Ignasi Aldomà Buixadé.

Alonso González, P. (2017). Heritage and rural gentrification in Spain: the case of Santiago Millas. *International Journal of Heritage Studies*, *23*(2), 125-140. https://doi.org/10.1080/13527258.2016.1246468

Arias-Sans, A. (2018). Turisme i gentrificació. Apunts des de Barcelona. *Papers: Regió Metropolitana de Barcelona: Territori, Estratègies, Planejament*, *60*, 130-139.

Barrioz, A. (2020). Reinventing the attractiveness of borders in the French Alps: the challenge of access to lodging in a tourist context. *Via Tourism Review*, *18*. https://doi.org/10.4000/viatourism.6011

Bojórquez, J., Ángeles, M., & Gámez, A. (2022). Gentrificación rural y turismo en El Triunfo, Baja California Sur (México). *Población & Sociedad*, *29*, 39-65.

Cánoves Valiente, G., & Romero, A. B. (2006). Teletrabajo, género y gentrificación o elitización en los espacios rurales: nuevos usos y nuevos protagonistas. los casos de Cataluña y Arbeche (Francia). *Geographicalia*, 27-44. www.insee.fr

Carrosio, G., Magnani, N., & Osti, G. (2019). A mild rural gentrification driven by tourism and second homes. Cases from Italy. En *Sociologia Urbana e Rurale* (Vol. 392, Issue 119, p. 29-45). Franco Angeli Edizioni. https://doi.org/10.3280/SUR2019-119003

Cocola-Gant, A. (2019). Gentrificación turística. *Turistificación Global: Perspectivas Críticas En Turismo*, 291-308.

Del Pino, J. A., & Camarero, L. (2017). Despoblamiento rural: imaginarios y realidades. *Soberania Alimentaria*, *27*, 6-10.

Departament d'Acció Climàtica, A. i A. R. (2022). *Agenda Rural de Catalunya*.

Departament de Territori- Generalitat de Catalunya. (2022). *Departament de Territori- Territori i urbanisme- Planificació territorial*. Territori i Urbanisme. https://territori.gencat.cat/ca/06_territori_i_urbanisme/ordenacio_del_territori/

Departament d'Estadística i Difusió de Dades. OMD. (2018). *Alguns indicadors d'aproximació a la gentrificació al Districte de Gràcia*.

Diaz, C. (2005). Aproximaciones al arraigo y al desarraigo femenino en el medio rural: mujeres jóvenes en busca de una nueva identidad rural. *Papers 75*, 63-84.

Díaz Méndez, C., & Rodríguez, E. (2004). *El arraigo de las mujeres jóvenes rurales: construyendo una nueva ruralidad*. http://www.unavarra.es/puresoc/pdfs/c_ponencias/c_ponencias/diaz.pdf

Domínguez Amorós, M., Monllor i Rico, N., & Simó i Solsona, M. (2010). *Món rural i joves realitat juvenil i polítiques de joventut als municipis rurals de Catalunya*. Generalitat de Catalunya, Secretaria de Joventut.

Ferré, A. M. (2016). La vessant rural de la Cerdanya avui. *Revista Querol, 19*, 62-67. https://raco.cat/index.php/Querol/article/view/355393.

Figuera, M., & Vigo, S. (2016). *Vinràs amb jo a apenre la lletra*. Edicions Salòria.

Gallart, I., & Torrents, J. (2022, desembre 6). *Pirineu, un debat pendent*. Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals . https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/30-minuts/pirineu-un-debat-pendent/video/6184595/

Garcia-Ruiz, J. M., & Lasanta-Martinez, T. (1990). Land-use changes in the Spanish Pyrenees. *Mountain Research and Development), 10*(3), 267-279.

Gascón, J., & Cañada, E. (2016). Turismo residencial y gentrificación rural. *Revista de Turismo y Patrimonio Cultural, 16*.

Hiernaux-Nicolas, D., & Imelda, C. (2014). *Gentrificación, simbólica y poder en los centros históricos: Querétaro, México*.

Institut d'Estadística de Catalunya. (2022). *Institut d'Estadística de Catalunya*.

Instituto Nacional de Estadística. (2022). *Instituto Nacional de Estadística- INE*.

Lluch, G. (2017). Què en queda de les botigues de tota la vida? *Revista Querol, 20*, 43-44. https://raco.cat/index.php/Querol/article/view/355414.

Lorenzen, M. (2021). Rural gentrification, touristification, and displacement: Analysing evidence from Mexico. *Journal of Rural Studies, 86,* 62-75. https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2021.05.015

Marx, K., & Engels, F. (2001). *Manifest Comunista* (1a ed., Vol. 1). Alianza Editorial.

Nadal Farreras, J. (2016). La Cerdanya, canvi econòmic o pèrdua d'identitat? *Revista Querol*, *19*, 73-74. https://raco.cat/index.php/Querol/article/view/355395.

Nelson, P. B., Oberg, A., & Nelson, L. (2010). Rural gentrification and linked migration in the United States. *Journal of Rural Studies*, *26*(4), 343-352. https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2010.06.003

Observatorio Metropolitano de Madrid. (2015). *El mercado contra la ciudad* (1a ed., Vol. 1). Traficantes de Sueño.

Perez, J. (2010). El envejecimiento de la población española. *Investigación y Ciencia*, *410*, 34-42. https://digital.csic.es/bitstream/10261/29071/1/2010Inv+Ciencia.pdf

Phillips, M., Duer, H. B. M., & Smith, D. (2020). Idyllic ruralities, displacement and changing forms of gentrification in rural hertfordshire, England. *Documents d'Analisi Geografica*, *66*(2), 259-287. https://doi.org/10.5565/rev/dag.604

Riba Duarte, G., & Domingo Peñafiel, L. (2020). La identitat rural com a element d'arrelament i revitalització territorial: primers resultats de la història de vida d'un jove pirinenc. *Temps d'Educació*, *59*, 109-124. https://doi.org/10.1344/TE2020.59.7

Rodriguez, L. (2020). *Análisis de la realidad social de los jóvenes sobre la España vacia*. Universidad de Valladolid- Facultad de Educación y Trabajo Social.

Smith, N. (1992). Blind man's buff, or Hamnett's philosophical individualism in search of gentrification? *Transactions of the Institute of British Geographers*, *17*, 111-115.

Smith, N. (1996). *The New Urban Frontier* (1a ed.). Routledge. https://doi.org/https://doi.org/10.4324/9780203975640

Solana-Solana, M. (2010). Rural gentrification in Catalonia, Spain: A case study of migration, social change and conflicts in the Empordanet area. *Geoforum*, *41*(3), 508-517. https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2010.01.005

Soriano, J. M. (1994). El procés de despoblament a les comarques de la Cerdanya i 1'Alt Urgell. *Documents d'Anàlisi Geogràfica, 25*, 141-163.

Soriano, J. P. (2014). Entre el desarraigo y la resistencia rural imágenes y discursos en la periferia europea. *Revista Do Mestrado Profissional GestAo Em Organizaçoes Aprendentes*, *3*(1), 3-20.

Stockdale, A. (2010). The diverse geographies of rural gentrification in Scotland. *Journal of Rural Studies*, *26*(1), 31-40. https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2009.04.001

Vivas, P., Prat, J. M., Sanchez, J., Aleu, L., & di Masso, A. (2022). *Gentrificació i turistificació a la Cerdanya?* (Institut d'Estudis Ceretans, Ed.). Institut d'Estudis Ceretans.